

Romové jako cílová skupina terénní sociální práce

Michal Sroka

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal Sroka**
Osobní číslo: **H128465**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Romové jako cílová skupina terénní sociální práce**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- teoretické vymezení romské populace;
- popis příčin sociální pomoci romů;
- analýzu možností řešení sociálních pomoci v kontextu sociálních služeb;
- s oporou Zákona č. 108/2006 o sociálních službách vymezit prostor, uplatnění pro sociální pedagogiku v dané oblasti.

Tento úkol bude postupovat také praktickou částí, kde bude realizováno kvalitativní šetření v prostředí romského střediska DROM za účelem analýzy užívaných metod a postupů práce terénních sociálních pracovníků.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

HENDL, J. Kvalitativní výzkum – Základní teorie, metody a aplikace. PRAHA: Portál, 2008.

JAKOUBEK, M., BUDILOVÁ, L. Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. BRNO:

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK)

MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. PRAHA: Portál, 2008.

PANOUSHKOVÁ, M. K problematice čtení a psaní odborného textu. ÚSTÍ NAD ORLICÍ:

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ, 2012.

RADVAN, E., VAVŘÍK M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách.

BRNO : IMS Brno, 2012.

ŘEZNÍČEK, I. Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům. PRAHA : Sociologické nakladatelství, 1994.

SIROVÁTKA, T., KOFROŇ, P., RÁKOCZYOVÁ, M., HORA, O., TRBOLA, R. Příjmová chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v České republice a srovnání se zeměmi EU (výzkumná zpráva z projektu Monitorování chudoby). PRAHA : Výzkumný ústav sociální péče a sociálních věcí, 2005.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Monika Tannenbergerová, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 17.2.2015

.....Michal Sroka.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

V předkládané bakalářské práci se zabývám romskou etnickou menšinou, její potřebou sociální pomoci, či případné možné vyhledání sociální pomoci u terénních sociálních pracovníků v nenadále nepříznivé životní situaci.

Teoretická část je zaměřena na vymezení a hlubší poznání romské etnické menšiny, popis terénní sociální práce a její využití u vymezených možných cílových skupin, popis náplně práce terénního sociálního pracovníka. V závěru teoretické části jsou uvedeny organizace a instituce v Brně zaměřené na práci s Romy, v poslední kapitole je uveden vztah sociální pedagogiky k dané oblasti.

Praktická část je zaměřena na popis struktury romského střediska DROM v Brně a jeho významných a důležitých činností při eliminaci sociálního vyloučení, na praktickou činnost terénního sociálního pracovníka a jeho klienty.

Klíčová slova: romská etnická menšina, vyhledání sociální pomoci, terénní sociální práce, terénní sociální pracovník, eliminace sociálního vyloučení

ABSTRACT

In the present thesis deals with the Roma ethnic minority, the need for social assistance or any possible social assistance in finding unexpected adverse life situation at the Social Workers.

The theoretical part is focused on defining a deeper understanding of the Roma ethnic minority, a description of social work and its potential use in specified target groups, description of the contents social worker. In the end of the given organizations and institutions in Brno, focusing on working with Roma in the last chapter shows the relationship of social pedagogy for the area.

The practical part is focused on describing the structure of Roma center DROM Brno and its significant and important activities in the elimination of social exclusion, practical social worker activity and its clients.

Keywords: Roma ethnic minority, to find social assistance, social work, social workers elimination of social exclusion

Děkuji paní Mgr. Tannenbergerové Monice, PhDr. za její cenné rady, velmi laskavou a užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování této bakalářské práce.

Také chci poděkovat těm, kteří mi při vytváření bakalářské práce pomáhali, řediteli romského střediska DROM panu Zimovi a jeho zaměstnancům. Své rodině, především manželce Zuzance a dceři Amálce za pochopení a jejich velkou trpělivost, a také všem těm, kterým se však tato bakalářská práce nemůže dostat do rukou.

Michal Sroka

*Motto: „Brat moj biely, nehľad' na moju kožu, pohlad' na moje srdce, nie čierne, nie biele.
Dobré? Nedobré? Jako tvoje.“*

Romské přísloví

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ROMOVÉ.....	11
1.1 HISTORIE.....	12
1.1.1 Původ.....	12
1.1.2 Odchod z Indie	14
1.1.3 Příchod do Evropy.....	14
1.2 KULTURA	15
1.2.1 Rodina	16
1.2.2 Náboženství a tradiční zvyky	17
1.2.3 Jazyk.....	19
1.3 DEMOGRAFIE.....	20
1.3.1. Struktura romské komunity	20
2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE	23
2.1 STREETWORK	24
2.2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE V KONTEXTU ZÁKONA Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH	25
2.2.1 Sociální prevence	26
2.2.2 Terénní programy.....	26
2.3 CÍLE TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE	27
2.3.1 Možné cílové skupiny	28
2.3.2 Sociálně vyloučení Romové.....	28
2.4 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	29
2.5 TERÉNNÍ PRACOVNÍK.....	30
3 ORGANIZACE V BRNĚ ZAMĚŘENÉ NA SPOLUPRÁCI S ROMY.....	33
3.1 IQ ROMA SERVIS, O. S.	33
3.2 RATOLEST BRNO	33
3.3 OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ROMODROM O. P. S.	34
3.4 MUZEUM ROMSKÉ KULTURY	35
3.5 SPOLEČENSTVÍ ROMŮ NA MORAVĚ	36
3.6 KABINET MULTIKURTURNÍ VÝCHOVY PEDAGOGICKÉ FAKULTY MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ	37
4 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY K DANÉ OBLASTI.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
ÚVOD.....	42
5 DROM, ROMSKÉ STŘEDISKO	44
5.1.1 Nadační fond Verda	44
5.1.2 Poskytované sociální služby	45
5.1.2.1 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	45
5.1.2.2 Terénní sociální práce Brno	46
5.1.2.3 Zdravotně sociální pomoc.....	48
5.1.3 Realizované programy	50

5.1.3.1	Asistence prevence kriminality.....	50
5.1.3.2	Terénní práce se zaměřením na rodiny s dětmi	52
5.1.3.3	Komunitní centrum	53
5.2	NEJČASTĚJŠÍ DŮVODY VYHLEDÁNÍ POMOCI.....	54
5.2.1	Předlužení.....	54
5.2.2	Bydlení	55
5.2.3	Zaměstnání	56
6	VÝZKUM MEZI TERÉNNÍMI SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY DROM	57
6.1	ROZHOVORY	57
6.2	KAZUISTIKA	60
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
	POUŽITÉ ZÁKONY, PŘÍRUČKY ,INTERNETOVÉ ZDROJE.....	68
	SEZNAM PŘÍLOH.:	69

ÚVOD

V postupu o vymezení Romů, jako cílové populace intervencí sociální ochrany, Vašečka zdůrazňuje, že není vhodné používat hledisko národnostní či etnické menšiny. Pokud se vezme v úvahu fakt, že definovat cílovou populaci sociálních intervencí na základě rasovém či národnostním je politicky, odborně i etnicky nepřijatelné, zbývá prakticky určit, komu má být pomoc adresována. Zda tomu, kdo se za Roma považuje, kdo se k této národnosti přihlásí nebo na základě antropologických rysů. Jak vidíme, všechny tyto možnosti jsou minimálně sporné. Vašečka zde nabízí východisko: „*Ak hovoríme o Rómoch ako cılovej populácii sociálnej pomoci, v užšom smysle ide o tých, ktorí sú sociálne odkázaní a bývajú v územne a sociálne izolovaných lokálnych spoločenstvách, [...] ktoré sa všeobecne považujú za rómske a za také ich považujú aj ich obyvatelia.*”¹

Pro práci s romskými obyvateli, popřípadě obyvateli sociálně vyloučených lokalit, je zdá se účinnější nahlížet na ně nikoli jako na Romy a romské lokality, ale jako na lokality, jejichž obyvatelé se od zbytku populace ČR liší hodnotovým systémem, životními strategiemi a životními okolnostmi než etnicitou.

Sociální vyloučení je v poslední době velkým tématem ve všech vyspělých zemích světa. Hlavním důvodem jeho velké popularity je fakt, že vystihuje reálnou situaci osob či skupin, které jsou situací znevýhodněné a tím nadále znevýhodňující. Důvody takového vyloučení jsou různé a často propojené. Nejčastěji se uvádí věk, pohlaví, zdravotní stav a etnická příslušnost. Terénní sociální práce pomáhá lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, tak, aby netrpěli neznalostí svých práv a povinností, a neznalostí dostupných služeb.²

V teoretické části této bakalářské práce je úkolem vymezit romskou populaci, seznámit se s ní bližším popisem, popsat možné důvody vyhledání sociální pomoci, která je poskytována formou terénní sociální práce a jejími terénními sociálními pracovníky. Tuto pomoc s oporou zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, definovat, a na závěr teoreticky vyjádřit vztah sociální pedagogiky k dané oblasti.

---

¹ VAŠEČKA, Imrich. *Principy sociálnej pomoci vo vzťahu k rómskému etniku na úrovni lokálneho spoločenstva*. In: Sirovátka T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: MU FSS a nakl. Georgetown, 2004. s.167

² NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 8071787418.

V praktické části je úkolem porozumět výzkumnému problému:

- Příčiny vyhledání sociální pomoci u terénních sociálních pracovníků ze strany Romů

Cílem praktické části je zjistit:

1. Jaké jsou nejčastější důvody vyhledání sociální pomoci klientem?
2. Jaké je poslání terénního sociálního pracovníka střediska DROM?
3. Jaká je charakteristika klientů střediska DROM?

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ROMOVÉ

Kdo vlastně jsou Romové? Přestože klást si tuto otázku nebývá často obvyklé, považují za potřebné tento pojem objasnit. Především proto, že se často používá, aniž by bylo zřejmé, na základě jakých charakteristik či znaků je kdo za „Roma“ považován. V různých publikacích, určených především pro sociální pracovníky, se obvykle označením „Rom“ myslí osoba, která je za „Roma“ považována významnou částí svého okolí.³

Tuto menšinu lze obecně zjednodušeně charakterizovat jako příslušníky populace, která se od majoritní společnosti na první pohled odlišuje svými antropologickými rysy. Jejich temperament, mentalita a zvyklosti jsou zcela odlišné. Výrazně tmavší je jejich barva pleti, vlasů i duhovek, rozdílné jsou také kultura a jazyk. Romové doposud nemají a ani nikdy neměli vlastní stát, tudíž svůj vlastní domov a nemají se tedy ani kam vrátit.⁴

Proto je nyní nutné rozlišit tři okruhy znaků, neboli kritérií, které bývají při zařazování osob do kategorie „Rom“ běžně používány a často bohužel i směřovány:

- Kritérium etnické identity – Rom je ten, kdo se za příslušníka romské národa považuje
- Kritérium fyzických charakteristik – Rom je ten, kdo má charakteristické fyziologické znaky
- Kritérium kultury – Rom je ten, kdo sdílí hodnoty tradiční romské kultury

Problém směřování uvedených kritérií spočívá zejména v tom, že na základě skutečnosti, že někdo vypadá jako „Rom“, na základě jeho vzhledu, tedy fyzických charakteristik se běžně předpokládá, že musí být nositelem nějaké specifické romské kultury. Tento předpoklad je zcela mylný, protože kultura se získává výhradně učením a výchovou, nikoli geneticky. To znamená, že fyzický vzhled je mylným vodítkem pro určení toho, jaké kultury je kdo nositelem.

Druhý častý omyl pak představuje předpoklad, že nositelem „tradiční romské kultury“ je každý, kdo se k romství hlásí. Tedy se sám sebe za Roma považuje. Romem v kulturním smyslu se člověk stává v procesu sociálního učení, které probíhá od raného věku, nikoli aktem přihlášení se k národnosti. Stejně liché jako předpokládat „romskou kulturu“ u

---

³ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha:2005,ISBN 80-903510-1-8

⁴ GULOVÁ, Lenka. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 212 s. ISBN 9788021047242.

všech, kteří se jako Romové deklarují, je chybné domnívat se, že jejich nositeli jsou všichni ti, kteří jako Romové vypadají.

Poslední třetí možný přehmat potom tkví v obecném přesvědčení, že ti, kteří vypadají jako Romové, by se ke své romské národnosti měli hlásit. Mnoho lidí a především i odborníků se však domnívá, že tito (podle vzhledu) Romové své romství při sčítání lidu nepřiznali či skryli. Pokud vyjdeme z faktu, že kultura se nepřenáší dědičně a že deklarace národnosti tkví v prohlášení se k moderní civilizační kategorii národa či etnicity, která je ke všemu k „tradiční romské kultuře“ zcela cizí, není nasnadě jediný důvod, proč by se všichni tito lidé obdaření „romským“ vzhledem měli k romské „národnosti“ hlásit.

Romové žijí již po staletí na okraji společnosti, mnohdy na hranici bída a přežitím. Toto tvrzení mimo jiné obsahují i historické a etnografické analýzy, které vypovídají o tom, že Romové nebyli nikdy považováni za právoplatné občany českého státu a ani za rovnocenné příslušníky české společnosti.⁵

1.1 Historie

V historii Romů nenajdeme slavné panovníky, bitvy, data, zakládání států nebo univerzit. Hmotných památek se zachovalo minimum, svou historii nikdy nezapisovali a zprávy v kronikách jsou kusé a zlomkovité. Dějiny Romů jsou z větší části rekonstrukcí, jejich historie nám však může pomoci k pochopení odlišnosti a pomoci se domluvit.⁶

1.1.1 Původ

O původu Romů dodnes kolují mezi neobornou veřejností velmi odlišné představy. Přitom ke konci 18. století bylo prostřednictvím jazykového srovnávacího studia prokázáno, že Romové pocházejí z indického subkontinentu. Pouze se badatelé dodnes neshodli na přesném určení místa v Indii, odkud se předkové na svoji cestu směrem na západ vydali. Opět se díky sociologickým a jazykovým analýzám jeví jako nejpravděpodobnější oblast střední Indie. Za podstatnější, než určení přesného místa v Indii, jsou však důvody jejich odchodu. Pro vysvětlení je z indické historie potřeba zmínit alespoň základní momenty.

---

⁵ NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. 1. vyd., Praha: Portál, 2003, 56 s. ISBN 80-7178-741-8.

⁶ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

Již ve 3. tisíciletí př. n. l. vznikla na půdě Indie jedna z nejstarších známých vyspělých civilizací kultura Mohendžodárská a Harappská, zvaná dle prvně objevených center. Tato civilizace vytvořila několik opevněných měst, jejichž urbanistické členění již znalo pravidelnou síť pravoúhle se křížujících tříd. Domy byly stavěny z pálených cihel, většina z nich byla vybavena koupelnami i záchody, které byly již tehdy napojené na důmyslný kanalizační systém. Je jisté, že tuto vyspělou kulturu vytvořilo původní obyvatelstvo Indie dlouho před vpádem indoevropských kočovných kmenů. A v poslední době někteří badatelé v oblasti romistiky stále častěji zastávají názor, že předkové dnešních Romů náleželi k původnímu obyvatelstvu Indie, které bylo kolem druhého tisíciletí př. n. l. podmaněno právě expanzními indoevropskými nájezdníky.

Vítězné kmeny měly pak samozřejmě zájem svoji pozici utvrdit a zatlačily domorodé obyvatelstvo do pralesních oblastí na jihu. A se zbytky obyvatelstva podmaněného území se vypořádaly tak, že zavedly sociální systém, který měl trvale zaručovat přední místa na společenském žebříčku, tzv. kastovní systém. Nejvyšší postavení zaujali Indoarijové a jak se jejich panství v průběhu dalších staletí šířilo, naráželi dobyvatelé na další etnické skupiny a kmeny, které se stávali součástí společenského systému.⁷ Mezi tyto samostatná etnika z dalších skupin patřili i Domové, jejichž život a kultura dosud vykazuje mnoho totožných rysů s kulturou Romů. Příslušníci domských kast se dodnes věnují řemeslům, které jsou úzce spjata s romskou tradicí. Zejména hudební a taneční reprodukce, potulná žebrota, kovářství, handlování s dobytkem, shodné je také nepoužívání písma. Tedy neexistence literatury, ale zato velice rozvinutá ústní lidová slovesnost.

Předkové Romů tedy patrně příslušeli na půdě Indie k řadě domských kast. Každá z nich měla své specifické jméno, které bylo pro její členy bližší než obecné označení Dom. Navíc toto označení mělo pro jejich členy i hanlivý příděch, protože tak byly označovány okolním obyvatelstvem souhrnně a původně znamenalo člověk či člověk nižší kasty, který se živí zpěvem a hudbou.⁸ Díky migračním zastávkám se toto slovo postupně měnilo a v evropských podmínkách došlo ke změně skupinového názvu z Dom na etnonym Rom. Srovnávací lingvistiky tuto změnu hlásky vysvětluje tím, že indické cerebrální hlásky d,

---

⁷ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1998, 51 s.

⁸ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Odkud jsme přišli, kdo jsme, kam jdeme?* In: MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Argot vitae, 1998. 1. vyd., s. 23-29. ISBN: 80-901964-5-4

t, a dle se vlivem evropských jazyků, které je nemají, mění v dialektech evropských Romů většinou v r (Romové).⁹

Je třeba mít na paměti, že Romové odcházeli z Indie jako příslušníci kasty Domů. A jak uvádí Nečas: „*Teprve po opuštění Indie mohly výrazné odlišnosti od okolí perského obyvatelstva vyvolat u členů domských kast vědomí společného původu...*“ a „*název Dom se mohl stát skupinovým jménem pro celé etnikum.*“¹⁰

Závěrem lze říci, že předkové Romů, kteří byli zatlačeni kmenem Indoarijců, mohli být spolutvůrci vyspělé kulturní civilizace. Ta byla podmaněna arijskými dobyvateli, kteří převzali od domácího obyvatelstva vysoce rozvinutou kulturu. Vlivem zásadních politických změn na indickém území lidé z domských kast velmi pravděpodobně nezaujímalí vždy tak nízké sociální postavení, jako dnes.

1.1.2 Odchod z Indie

Odchod Romů z Indie probíhal v několika migračních vlnách, vzdálených několik století od sebe. Patrně v rozmezí 3. - 10. století n. l. Důvodem mohlo být hledání lepšího živobytí v oblastech, kde nejsou takové časté hladomory a sucha, jako na některých indických územích. Dalším důvodem mohl být také únik z oblastí, kde je nejpřísněji dodržován tíživý kastovní systém. Přesný důvod odchodu ale není dodnes znám.¹¹

1.1.3 Příchod do Evropy

Soudobé historické prameny a studie lingvistů předpokládají příchod prvních romských skupin do Evropy někdy na přelomu prvního a druhého tisíciletí n. l. Cesta směřovala přes Balkán, především dnešního území jižního Řecka. Po celou dobu hledání nového domova v Evropě provázelo romské skupiny několik handicapů, které komplikovaly jejich sžívání s majoritním obyvatelstvem.

V první řadě to byly některé vnější projevy kultury, které byly výrazně odlišné od křesťanských hodnot tehdejšího evropského prostředí. Zásadní nevýhoda spočívala v tom, že Romové ze své vlasti odešli jako poměrně uzavřená a sociálně izolovaná skupina. Ta

---

⁹ HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Odkud jsme přišli, kdo jsme, kam jdeme?* In: MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Argot vitae, 1998. 1. vyd., s. 23-29. ISBN: 80-901964-5-4

¹⁰ NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1999, 173 s., [32] s. obrazových příloh. ISBN 80-7260-022-2. s. 112

¹¹ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1998, 51 s.

byla složená z řemeslníků, amatérských muzikantů a příslušníků nejnižších vrstev, živících se různými pracemi.¹²

Problém měli samozřejmě také s obživou. Nabídka jejich výrobků, zábavných či léčitelských aktivit, se těžce přizpůsobovala nabídce na místních trzích. Proto jim často nezbývalo nic jiného, než se živit pomocí různých „pokoutných“ praktik a náhradních zdrojů. Mezi ně patřilo především věštění z karet, žebrota, drobné krádeže a v neposlední řadě hledání způsobu, jak oklamat „gádže“. [GADŽO = ne-romský muž]¹³

Romové nepřicházejí do Evropy najednou, ale v mnoha migračních vlnách, dále rozdělených do řady skupin. Hlavní proud pocházel z Malé Asie, méně početný proud ze severní Afriky, který se objevil na Pyrenejském poloostrově již v 9. století. Hlavní proud postupoval podél řeky Dunaje směrem k Panonské nížině do Uher, kde se objevují historické zprávy o přítomnosti Romů ze 14. století. Z 15. století pak v oblasti dnešního Slovenska.¹⁴ Sem přicházeli Romové zejména z oblastí balkánských a toto tvrzení mohou potvrdit některá romská slova, která mají prokazatelně původ v jazycích této oblasti. Například v srbochorvatštině vičinel-volat, purum-cibule, cholov-nohavice, nejznámější romské příjmení Horváth-Chorvat či Rác-maďarsky Srb.¹⁵

Za první historicky spolehlivý dokument, který odkazuje na romské skupiny v českých a slovenských zemích, lze považovat ochranný list císaře římského a krále českého Zikmunda Lucemburského ze dne 23. 4. 1423. Ten byl vystaven romskému vojvodovi Ladislavovi.¹⁶

1.2 Kultura

Kultura Romů vyplývá z jejich kočovného způsobu života a je svázána s neustálým pohybem z místa na místo. Romská kultura vždy podléhala kulturní evoluci a nikdy se nevyvíjela zcela izolovaně. Jde tedy o spojení jak tradičního východního systému, tak i značně adaptabilního systému.

---

¹² KALEJA, Martin. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.

¹³ STEWART, Michael. *Čas Cikánů*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2005, 275 s. ISBN 80-7364-017-1. s. 219

¹⁴ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1998, 51 s.

¹⁵ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 129 s. ISBN 80-244-0496-6.

¹⁶ KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.

Nejvýraznějším svědectvím o původu k indické pravlasti jsou tradiční řemesla:

- Práce s kovy (kovářství, kovotepectví, kotlářství, zpracování železa za studena)
- Práce dřevozpracující (pletení košů, tradiční výroba koryt)
- Rukodělné tkalcovské práce žen

Tato tradiční romská zaměstnání však dnes již u trvale usazených Romů zanikla. Jedině tradiční romské povolání, provozování hudby, existuje dodnes. A setkává se stále s větším obdivem a respektem nejen minority, ale také majority.¹⁷

1.2.1 Rodina

„Najväšcou hodnotou v živote Cigánov je veľká rodina. Najvyššiu autoritu majú ti, ktorí pochádzajú z najsilnejšieho, najpočetnejšieho rodu. To platí v každej cigánskej skupine, hoci v rozličnej miere, najväčšmi v skupinách, ktoré si zachovali najviac špecifických črt v spôsobe života-rodinnom aj spoločenskom a v kultúre.“¹⁸

Romská rodina, nositel tradic, je velká nejen pro velký počet dětí, ale i pro rodinné soužití více generací. Romské dítě zde vyrůstá společně s velkým počtem nejen sourozenců, ale i bratranců, sestřenic, strýců a tet. Ti tvoří často spolu s rodiči a prarodiči jednu velkou domácnost. Všechny tyto příbuzné vnímá jako blízké příbuzné a i přes časté vnitřní neshody uvnitř vládne absolutní pocit solidarity.¹⁹

Rodina si své členy žárlivě střeží a neakceptuje osobní vzestup jednotlivce, který by mohl znamenat omezení této solidarity. Výraznější statusový vzestup člena je tedy nežádoucí. A to proto, že bývá jeho nepřímým důsledkem oslabení solidárních pout. Každá individuální činnost je podezřelá, záliba v čtení či učení nemá v rodině podporu, neboť výsledek každé iniciativy jednotlivce se po solidárním rozdělení s celou rodinou rozmělní a vytratí. Romské rodiny tedy nemají zájem na školním vzdělání svých dětí, nelze studovat a zároveň se zúčastňovat všech rodinných záležitostí. Často své děti odrazují od vyššího vzdělání a to podlamuje každou iniciativu již v samém počátku.

---

¹⁷ KALEJA, Martin. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.

¹⁸ MARUŠIAKOVÁ, Jelena. *K problematike cigánskej skupiny*, *Slovenský národopis* 33. Bratislava, 4/1985. s. 698

¹⁹ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

Tradiční rodina, která zahrnovala tři až pět generací a pomáhala čelit nárokům majoritní společnosti, oslábla. Romské osady, které byly vlastně jednou velkou sňatkovou kanceláří, mateřskou školkou, konzervatoří ale i policií, byly zrušeny příkazem Marie Terezie. Původní rodina byla značně patriarchální, výjimkou v postavení byla pouze stará žena. Její slovo se především při zaučování nevěsty do rytmu rodiny nebralo na lehkou váhu.²⁰

Komplexní rodina je celek, který v romské osadě plní důležité sociokulturní funkce. Z těchto funkcí je i řada těch, které zastává v naší společnosti rodina nukleární. Nukleární rodina je základem komplexní rodiny, většinou se jedná o starší manželský pár. Ten obývá starou „chyžku“. Buď sám, nebo s ještě neplnoletými dětmi či dětmi, které nemohou z nějakého důvodu založit rodinu vlastní. V blízkosti této „chyžky“ si svoje postupem času budují jejich synové se svými manželkami, ženy se obvykle stěhují za svými manželi.

Při analýze genealogických diagramů z romských osad si nelze nepovšimnout existence „aliancí“ mezi rodinami. Tyto aliance spočívají v tom, že si zainteresované rodiny mezi sebou „vyměňují“ manželské partnery. Mezi několika sourozenci jedné rodiny a několika sourozenci druhé rodiny vznikne sňatek, což vede k několikanásobnému upevnění vztahů mezi těmito celky. Výsledkem této výměny je, že každého člena takto vzniklé skupiny spojuje s každým dalším členem buď manželský, nebo sourozenecký a zároveň švagrovský, nebo dvojitý švagrovský vztah. Romština má pro tuto strategii název „pre-čeranki“.²¹ „Vzal si pak ženu pre-čeranki, to znamená sestru chlapce, za kterého se provdala jeho sestra. To bylo mezi Romy velice, velice časté.“²²

1.2.2 Náboženství a tradiční zvyky

V oblasti náboženství Romy nespojuje žádný pojímaný náboženský systém. Přejímají jej tak od majoritní společnosti, ve které sdílejí společné teritorium. Při přijímání náboženských tezí jsou však velmi svérázní a potrpí si na podstatě romské víry, která spočívá v rituální uctívání přírody (zejména živlů), návrat duši zemřelých, uhranutí, význam snů, sílu kletby nebo šťastné atributy (zlaté šperky, svaté obrázky, svěcená voda, červená barva). V rámci středoevropského kulturního prostoru se tak nejčastěji přiklání k

²⁰ SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004, 237 s. ISBN 80-210-3455-6.

²¹ JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 383 s. ., ISBN 80-86473-83-x. Začátek formuláře

²² LACKOVÁ, Elena. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 1997, 270 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-901861-8-1. s. 88

vyznání římskokatolickému.²³ V chápání církevních svátostí se však často odrážejí spíše magicko-náboženské prvky. Křest je například považován za jakousi formu duchovní ochrany dítěte před zlými silami, které je neustále ohrožují. Tyto zlé síly (bosorka či gulidaj) mohou dítě, pokud není pokřtěné, vyměnit nebo odnést.²⁴

K tradičním zvykům Romů je vhodné zmínit alespoň ty, které lze vnímat z hlediska životních událostí jako nejdůležitější:

- Těhotenství – jakmile žena otěhotní, musí to svému muži ihned oznámit. A to z toho důvodu, aby ji nemohl podezřívat, že dítě není jeho. V průběhu těhotenství se nesmí dívat do ohně, na zvířata, chodit na pohřby. Po porodu nesmí vycházet z domu a ani vařit, aby se zabránilo případnému uhrnutí dítěte.
- Svatba – pokud si rodina či někdo jiný z komunity všimnul, že má někdo o dívku zájem, tak se začalo mezi oběma rodinami jednat. Svolení se vyjadřovalo nebráněním. Obřad probíhal poté, co bylo dohodnuto věno. Následně se šlo z ženichova domu do domu nevěsty, jejíž rodina platila veškeré výdaje. Za tanec s nevěstou se platilo a peníze náležely novomanželům.
- Úmrtí – v případě úmrtí příbuzní zastaví hodiny a překrývají zrcadlo. Všechny předměty, které se používají při přípravě mrtvého do rakve, se za zakopou. Včetně veškerého oblečení zemřelého, které se také může spálit, aby ho nikdo jiný po smrti nenosil. Pohřby jsou především církevní. To proto, že se Romové bojí návratu duše zemřelého a věří, že je církevní pohřeb před tímto ochrání.²⁵

V romské kultuře je značně rozšířena víra v duchy zemřelých, tzv. „mule“ („mulo“ znamená doslova „mrtvý“). Mulové mohou chodit navštěvovat pozůstalé a páchat jim nejrůznější škody. Pokud se člověk s takovým „mulem“ potká, bývá obvykle ochromen, nemůže mluvit a ze strachu může i zemřít. Strach z „mulů“ společně s obavami z rituálního znečištění také brání používání obnošených oděvů nebo jiných předmětů, pokud není s určitostí znám jejich předchozí majitel.²⁶

---

²³ KALEJA, Martin. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.

²⁴ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha, ISBN 80-903510-1 8

²⁵ SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004, 237 s. ISBN 80-210-3455-6.

²⁶ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha, ISBN 80-903510-1 8

1.2.3 Jazyk

Tak jako neexistuje jedna skupina Romů, tak neexistuje jedna standardní podoba romštiny. Místo toho má tento jazyk mnoho dialektů, které jsou úzce příbuzné, avšak často nesrozumitelné. Jednotný romský jazyk neexistuje, dokonce ani na relativně malém území.²⁷

„Jelikož Romové žili po staletí a doposud žijí pod stálým tlakem vlivů okolních kultur, vzniklo na území mnoho dialektových skupin.“²⁸

Romština má jedenáct slovních druhů a osm pádů, rozlišuje mužský a ženský rod, životnost a neživotnost. U sloves rozlišuje čas minulý, přítomný a budoucí, přízvuk se klade na předposlední slabiku ve slově. Romský jazyk obsahuje asi 600 původních staroromských slov, zbytek tvoří výpůjčky z ostatních jazyků.²⁹

Romština se vyvíjí ve styku s prostředím. Je v různé míře ovlivněna jazyky národů, na jejichž území Romové žijí. Patří do starší větve západních novindických jazyků a při putování Romů z Indie vznikly tři základní dialektové skupiny - Arménská, Syrská a Evropská.

Na území ČR se vyskytuje romština slovenská, maďarská, olašská a německá. Dodnes si Romové neměli možnost vypracovat spisovnou formu svého jazyka. Romština se přepisuje latinkou, její česká úprava s diakritickými znaménky slouží k označení měkkosti.³⁰

Romské dialekty na území ČR a SR:

- Slovenská romština – tímto dialektem mluví 70-80 % Romů, má však ještě řadu lokálních dialektů
- Ahi-dialekt – někdy nazývaný maďarský, velmi blízký slovenské romštině
- Olašská romština – má některé společné rysy s balkánskými jazyky
- Sintský dialekt – strukturně blízký slovenské němčině, má však řadu výpůjček z němčiny, členové se často sami za Romy nepovažují³¹

---

²⁷ JAKOUBEK, Marek. Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus. Vyd. 1. Praha: BMSS-Start, 2004, 317 s. ISBN 80-86140-21-0.

²⁸ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 95 s. ISBN 80-7169-528-9. s.25

²⁹ KALEJA, Martin. Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.

³⁰ ŠOTOLOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 95 s. ISBN 80-7169-528-9.

³¹ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Políciista v multikulturním prostředí*. Praha, ISBN 80-903510-1-8

1.3 Demografie

Podle odhadů odborníků, založených na soupisech a sčítacích akcích z období před rokem 1989, se při sčítání lidu v roce 1991 v českých zemích mělo k romské národnosti přihlásit na 151 tisíc osob. Výsledky však byly odlišné, neboť svou příslušnost k romskému národu deklarovalo pouze 32 903 osob. V roce 2001 toto číslo dokonce kleslo na 11 746 osob.

Tento fakt je za prvé možné vysvětlit tím, že velká část Romů vůbec nevěděla, že svou romskou národnost mohou zapsat. Druhý a závažnější fakt je ten, že mnoho Romů se ke své národnosti nepřihlásilo záměrně. Mysleli si, že deklarování romské národnosti by pro ně mohlo znamenat problémy, anebo jednoduše nechtěli být zahrnuti do jedné skupiny „nedobrych“ Romů. Což by ovšem bylo logickým důsledkem negativních historických zkušeností a dřívější společenské pozice Romů.³²

Romové se na základě zkušeností z minulosti vyhýbají jakékoliv evidenci. Část z nich totiž věří, že by po soupisu mohl následovat postih. Často však nechápou přesný význam pojmu národnost a ztotožňují jej se státní příslušností. Zatajování vlastní identity se ve sčítání lidu stalo u romské populace zcela běžnou praxí, proto jsou ve všech zemích zjištěné údaje sčítáním zcela podhodnocené.³³

„Demografické studium romské populace vychází z dat ze sčítání lidu...“ a „při zjišťování národnostní, respektive etnické struktury obyvatelstva ve sčítání lidu, je za základ vzato subjektivní vědomí příslušnosti k určité národnosti, to znamená, že výsledky v případě romské populace zahrnují pouze ty osoby, které deklarovaly romskou národnost.“³⁴

1.3.1. Struktura romské komunity

Slovenští Romové – u nás nejpočetnější skupina, tvoří ji asi 65-80 % romské komunity. Dělí se (mimo jiné i podle lokality a osady, z které pochází) na Vichodňara a Zapadňara.³⁵ Označení slovenský se v odborné literatuře vžilo hlavně proto, že příslušníci této skupiny žili usedle několik století na Slovensku. O romských rodinách usazených na Spiši

---

³² KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.

³³ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 359 s. ISBN 9788073251789.

³⁴ KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3. s.159

³⁵ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1998, 51 s.

pocházejí záznamy již z patnáctého století. Mnohastaleté soužití se slovenskými vesničany, se kterými Romové komunikovali hlavně při výměně výrobků a služeb, vneslo do jejich jazyka mnoho slovenských slov. Zajímavé je to, že je tomu i naopak. Spousta romských slov se používá ve „východňárských“ slovenských dialektech.³⁶

Romové ze skupiny slovenských Romů mluví slovenskou romštinou, vedle které ještě používají druhý majoritní jazyk se spojením s „gadžovským“ světem. To znamená, že v ČR používají ke komunikaci tzv. romský etnolekt češtiny, což je čeština ovlivněná některými prvky z romštiny.³⁷

Olašští Romové – jsou významná skupina, která tvoří asi 10 % romské komunity. Dělí se na řadu dalších skupin, u nás se nejčastěji nacházela skupina kalderašů. Byli to převážně výrobci kotlů nebo konští handlíři. Jedná se o tradičně kočovné Romy, kteří byli nejvíce postiženi zákazem kočování v roce 1958-1959. Tato komunita je pevně uzavřena nejen vůči Neromům, ale i Romům. Ty označují slovem Rumungro, které má hanlivý nádech a které vzniklo zkomolením slov Rom-ungro (Rom-maďarský). Příslušníci olašských skupin hovoří výhradně olašským dialektem romštiny, jeho používání je pro ně otázkou cti.³⁸

Olašští Romové mají obecně světlejší pigmentaci nejen pleti, ale i vlasů a očí. Kvůli kočovnému životu shromažďovali svůj majetek ve zlatě. To vzbuzovalo (jednak mezi majoritní společností a jednak mezi Romy) pocit, že jsou velmi bohatí. Slovenští Romové je dodnes považují za bohatší a nadřazené.

„Oni nejsou jako my. Podívejte se na naši kůži, vlasy, oči. To my jsme Olaši. Takovou máme pěknou barvu!“³⁹

Maďarští Romové – tvoří asi 15-20 % romské komunity. Zbýlá procenta tvoří zbytky českých Romů, zlikvidovaných za války, a němečtí Sintové. Početní zastoupení jednotlivých subetnických skupin nebylo nikdy šetřeno, odhady jsou proto pouze velice přibližné.⁴⁰

---

³⁶ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras: = Můžeme se domluvit*. 3., nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, 129 s. ISBN 8070679050.

³⁷ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha, ISBN 80-903510-1-8

³⁸ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1998, 51 s.

³⁹ JAKOUBEK, Marek a Ondřej PODUŠKA. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 174 s. ISBN 80-7239-140-2. s. 90

⁴⁰ HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, 117 s. ISBN 8070673559.

1.3.2. Struktura podle věku a pohlaví

Obecně platí, že věková struktura populace je výsledkem předchozí úrovně demografických procesů a migrace. Zároveň představuje výchozí základ budoucího demografického vývoje. Charakteristickým rysem střední a východní Evropy je nízká úroveň plodnosti a demografické stárnutí. Což se projevuje snižováním zastoupení dětí a zvyšováním zastoupení starých osob v populaci. V romské populaci je ale ve všech zemích věková struktura velmi mladá a představuje tzv. progresivní typ.⁴¹ „*U progresivního typu výrazně převažuje dětská složka nad postreprodukční. Populace s tímto typem věkové struktury jsou charakterizovány vysokou úrovní plodnosti, která je však obvykle kompenzována i značnou intenzitou úmrtnosti. Každé zlepšení úmrtnostních poměrů u tohoto populačního typu vede k početnímu růstu populace. Tento typ věkové struktury je obvyklý v rozvojových zemích, v ČR ho najdeme např. u romské populace.*“⁴²

Děti mladší 15 let zastupují přibližně 40 % z celkového počtu romské populace, zatímco u ostatního obyvatelstva je toto zastoupení v rozmezí 19-25 %. Zastoupení osob v reprodukčním věku 15-49 let je obecně u všech populací přibližně stejné. U osob starších 50 let je u úhrnu obyvatelstva ve srovnání s romskou populací téměř trojnásobně vyšší. Takto početné mladé generace zajistí v blízké budoucnosti početní růst romské populace. Na jedné straně dochází k prohlubujícímu se demografickému stárnutí obyvatelstva, na straně druhé k velmi mladé věkové struktuře romské populace. To také dokumentují hodnoty indexu stáří, kdy u romské populace připadá pouhých sedm osob starších 65 let na 100 dětí ve věku 0-14 let, zatímco u úhrnu obyvatelstva je těchto osob padesát. Zastoupení mužů a žen v populaci je ovlivněno nejen diferenční úmrtností mužů a žen, ale hlavně biologickou zákonitostí, kdy se rodí ve všech populacích víc chlapců než dívek. V průběhu života se důvodem vyšší intenzitě úmrtnosti mužů poměr mužů a žen srovnává. A ve vyšším věku se již začíná projevovat převaha žen. U romské populace se však mužská nadúmrtnost, vzhledem k zastoupení mladých osob, tak výrazně neprojevuje. Početní převaha mužů nad ženami je zachována i za celou populaci, svoji roli však nepochybně hraje, vzhledem k jejich sociálnímu postavení, nepřesná evidence žen.⁴³

---

⁴¹ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 359 s. ISBN 9788073251789

⁴² KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 52 s. ISBN 8024602229. s. 18

⁴³ JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 359 s. ISBN 9788073251789. s. 225-227

2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE

Téměř v každém městě se dnes nachází sídliště, ulice či domy, obývané těmi nejchudšími lidmi. Ve většině případů se jedná o místa prostorově vyloučená, kde chybí sociální sítě, vzdělávací příležitosti a jinak běžné dostupné služby. Lidé zde žijí v často nepřipustných bytových a hygienických podmínkách, zpravidla jsou dlouhodobě nezaměstnaní a často odkázáni pouze na příjmy ze sociálních dávek. Dříve byla tato místa nazývána romskými enklávami, dnes se tato místa nazývají sociálně vyloučené lokality.⁴⁴

„Terénní sociální práce chce navázat kontakt s cílovou skupinou v prostředí, kde se tato skupina přirozeně vyskytuje. Je to forma sociální práce, která je vhodná tam, kde je běžná forma sociální pomoci nedostupná, odmítaná nebo se o ní běžně neví.“⁴⁵

Základní znaky terénní sociální práce:

- Pracovník nejdříve mapuje prostředí, ve kterém se bude pohybovat, potom navazuje kontakty
- Pracovník přichází za klientem (ulice, restaurace, jeho prostředí)
- Pracovník klienta nehodnotí, nevystupuje nadřazeně, vytváří rovnocenný vztah
- Pracovník se nesnaží prosadit svůj názor za každou cenu, o názorech je ochoten diskutovat, což umožňuje lépe naslouchat problémům, názorům a postojům
- Pracovník věnuje maximální pozornost poznávání a monitorování potřeb svých klientů
- Pracovník se snaží umožnit klientům nalézt si vlastní řešení svých problémů
- Pracovník se nesnaží klienta měnit, je pouze připraven klientovi pomoci
- Pracovník respektuje pravidlo zachování důvěrnosti osobních údajů
- Terénní pracovník si o své práci vede záznamy, dbá své bezpečnosti a měl by být neustále v kontaktu se svým supervizorem⁴⁶

Terénní sociální práce může mít také charakter sociální služby, která je primárně zaměřená na práci s rodinou s dětmi. Její cíl spočívá ve výchovně vzdělávací činnosti při řešení

---

⁴⁴ WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

⁴⁵ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 9788073678180. s. 217

⁴⁶ Studijní materiály dvoustupňového vzdělávacího programu pro terénní sociální pracovníky - stupeň I. Vyd. 2. Brno: Drom, 2004, 83 s. ISBN 8090347207.

sociálních problémů rodiny.⁴⁷ Tento typ služby spadá pod Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je definován takto:

§65

(1) Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulanti služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- c) sociálně terapeutické činnosti
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí⁴⁸

2.1 Streetwork

Někdy se v souvislosti s terénní sociální prací užívá pojem streetwork, který v přesném anglickém překladu znamená práci na ulici. Terénní sociální práce je však pojem obecnější a může zahrnovat jak streetwork, tak třeba asistentskou službu v terénu nebo přímo v bytě klienta.

Vyhledávací funkce této práce spočívá v:

- Aktivní depistáži a navazování kontaktu s členy cílové skupiny
- Mapování lokality
- Sběru, analýzy a sumarizace získaných informací o příčinách, charakteru a intenzitě sociálně-patologických jevů v daném teritoriu

Sociální pracovníci se vydávají do bezprostředního životního prostředí klientů, učí se dynamice daného prostředí za účelem přizpůsobení se procesům života v tomto specifickém světě. Význam doprovodné funkce spočívá v podpoře, poskytnutí pomoci a v asistenci při zvládnutí krizových životních období. Pracovník své klienty plně akceptuje, nejedná se tedy o napomínání, moralizaci či aplikování výchovných metod. Ale

---

⁴⁷ WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

⁴⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách - *Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum* : 2014 : redakční uzávěrka 3.2.2014. Ostrava: Sagit, 240 s. ISBN 9788074880414.

o nedirektivní sociální práci, která vede jedince žijící rizikovým způsobem k seberealizaci a k začlenění do společnosti.

Cílem streetworku je oslovit ty skupiny, které potřebují pomoc a sami ji nevyhledávají, nebo ji dokonce odmítají. V obecné rovině se nejčastěji orientuje na specifické cílové skupiny členěné podle znaků, které jsou společné pro jejich životní styl. Jsou to zejména uživatelé drog, děti na ulici, mladí „sompunkerů“, bezdomovci, pouliční prostitutky a homoprostituti, skinheads, hooligans, graffiti mládež atd. Streetwork je založen především na důvěře v sociálního pracovníka a vytvoření oboustranného vztahu. Toho může být docíleno pouze tam, kde adresáti chápou smysl práce streetworkera, snášejí ji a akceptují.⁴⁹

2.2 Terénní sociální práce v kontextu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je komplexní právní normou přinášející úpravu vztahů při poskytování sociálních služeb.⁵⁰ Tento zákon sleduje dva základní cíle. První je zabezpečení sociální péče všem osobám, kteří ji nezbytně potřebují. Druhý je náprava deformovaných vztahů mezi státem, jeho poskytovateli a především jejich uživateli.⁵¹

Terénní sociální práce je z hlediska tohoto zákona realizována prostřednictvím terénních forem sociálních služeb. Společným znakem těchto služeb je jejich naplňování v přirozeném prostředí. To se vymezuje jako rodina a sociální vazby k osobám, se kterými sdílí domácnost. A místa, kde se osoby vzdělávají, pracují nebo realizují běžné sociální aktivity.

Povinnou činností při poskytování všech druhů sociálních služeb je základní sociální poradenství, které musí poskytovatel vždy zajistit. Jedná se především o potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé situace. Aby mohla být terénní sociální práce realizována, je nutné dodržet požadavky tohoto zákona a zaregistrovat si ji jako

---

⁴⁹ BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. *Slabikář sociální práce na ulici: supervize, streetwork, financování*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 99 s. ISBN 8072391488.

⁵⁰ MICHALÍK, Jan. *Poradenství pro uživatele sociálních služeb*. 3., dopl. a upr. vyd. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2009, 64 s. ISBN 9788087181010.

⁵¹ ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 9788026200277.

sociální službu. Terénní sociální práce se dle zákona o sociálních službách řadí mezi služby sociální prevence, konkrétně pak přímo pod služby terénních programů.⁵²

2.2.1 Sociální prevence

Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Především zabránit životním návykům či způsobu života vedoucího ke konfliktu se společností a sociálnímu vyloučení osob, které jim hrozí v důsledku:

- Krizové sociální situace
- Sociálně znevýhodňujícího prostředí
- Ohrožením práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné osoby⁵³

Mezi služby sociální prevence patří kontaktní centra, domy na půl cesty, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, azylové domy, noclehárny, terapeutické komunity a sociální rehabilitace nebo krizová pomoc a telefonická krizová pomoc.⁵⁴

2.2.2 Terénní programy

Rozsah konkrétních základních činností této služby je vymezen vyhláškou č. 505/2006 Sb. Zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím se rozumí aktivity, umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí. Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí zahrnuje:

- Pomoc při vyřizování běžných záležitostí
- Pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc či podporu při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování
- Sociálně terapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních sociálních schopností a dovedností, podporujících sociální začleňování
- Poskytování informací o rizicích spojených se současným způsobem života a snižování těchto rizik⁵⁵

---

⁵² JŮZL, Miloslav a kol. *Metody sociálně výchovné práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 90 s. ISBN 978-80-87182-31-4.

⁵³ WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

⁵⁴ JŮZL, Miloslav a kol. *Metody sociálně výchovné práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 90 s. ISBN 978-80-87182-31-4.

⁵⁵ WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou terénní programy definovány takto:

§69

(1) Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí⁵⁶

2.3 Cíle terénní sociální práce

Nedílnou součástí je snaha o zapojení klienta do širších sociálních struktur. K minimálním cílům terénní sociální práce patří zastavení zhoršování sociální situace klienta, optimálním stavem je zlepšení jeho sociálních dovedností, životní úrovně a spokojenosti.

K obecným cílům patří:

- Zvýšení sociálních kompetencí a sociální mobility
- Zprostředkování služeb a aktivit, které jsou běžně dostupné, ale poskytovatelé o klientech nevědí, nebo klienti nevědí o službě
- Pomoc s obranou práv klientů
- Minimalizace rizik spojených se životem v sociálně znevýhodňujícím prostředí
- Rozvíjení spolupráce s dalšími subjekty, které nabízejí služby nebo mohou jinak přispět k výše jmenovaným cílům
- Změna přístupu samospráv k sociálně vyloučeným lokalitám⁵⁷

---

⁵⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách - *Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum* : 2014 : redakční uzávěrka 3. 2.2014. Ostrava: Sagit, 240 s. ISBN 9788074880414. s. 122

⁵⁷ WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

2.3.1 Možné cílové skupiny

Terénní sociální práce se zaměřuje především na jednotlivce, rodiny nebo skupiny osob, kteří často nevyhledávají institucionální pomoc obvykle z důvodů, že:

- Neví, že služba existuje
- Ve vyhledání pomoci jim brání aktuální životní situace
- Mají obavu ze stigmatizace
- Nemají důvěru v oficiální instituce nebo s nimi mají špatnou zkušenost

Hlavní cílovou skupinou jsou pak osoby dlouhodobě nezaměstnaní, kteří ztratili bydlení nebo jsou ohroženi nestandardním bydlením, neúnosně zadlužení, se špatnou kvalitou vzdělání, s příjmy na hranici životního minima, u kterých se projevila kumulace problémů, ohrožené sociálním vyloučením.⁵⁸ K největší skupině patří lidé vyloučení ze společenství nebo vyloučením silně ohroženi.

Především jsou to Romové, kteří mají velmi ztížený přístup ke státní i nestátní institucionální pomoci. Jedná se o rodiny závislé na dávkách státního systému, nerozumějí prostředí kolem sebe, cítí se v něm ztraceni. Žijí v pocitu ohrožení a strachu ze změn a nových věcí. Státní systém sociální ochrany se zde májí účinkem, protože v něm není prostor pro pochopení individuální situace jedince. Má totiž administrativní povahu a místní samosprávy většinou žádnou činnost pro zlepšení situace nevyvíjejí. Instituce obecně přistupují ke klientům represivně, kdy především uvalují sankce za dluhy na nájemném, byty jsou bez energií a hrozí soudní vystěhování.⁵⁹

2.3.2 Sociálně vyloučení Romové

Pojem sociální vyloučení začal být ojediněle používán od poloviny šedesátých let 20. století. V období všeobecného vzestupu a vysokých ambicí prakticky všech vrstev obyvatelstva upozorňoval na ostudné přežívání části populace, na kterou vůbec nepamatoval ekonomický rozmach, který všem zaručoval rostoucí blahobyť. Od konce sedmdesátých let se pojem sociální vyloučení šíří rychle s tím, jak se šíří dlouhodobá nezaměstnanost a jak celé vrstvy mají stále větší potíže proniknout na trh práce a udržet se

---

⁵⁸ FUCHS, Filip. *Terénní sociální práce ve městě Brně*. 1. vyd. Brno: Magistrát města Brna, 2009, 28 s. ISBN 9788026005698.

⁵⁹ Studijní materiály dvoustupňového vzdělávacího programu pro terénní sociální pracovníky - stupeň I. Vyd. 2. Brno: Drom, 2004, 83 s. ISBN 8090347207.

na něm.⁶⁰ Je to proces, kdy je jedinci, skupině či komunitě výrazně znesnadněn či zamezen přístup ke zdrojům, pozicím, příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. Mezi skupiny více ohrožené patří:

- Osoby s nízkým vzděláním
- Osoby dlouhodobě nezaměstnané
- Osoby v těžké životní situaci, kdy si neumí poradit
- Etnické menšiny, především Romové⁶¹

„Sociální vyloučení je vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj začlenit v důsledku nepříznivé situace.“⁶²

Romové jsou sociálním vyloučením postiženi zcela výrazně. Jsou skupinou, která je společensky vyloučená, a v důsledku toho jsou šance dostupné většině společnosti pro jednotlivé Romy, jejich rodiny i celé komunity, velmi nízké.⁶³ Chování mnoha sociálně vyloučených Romů bývá veřejností označováno jako nepřizpůsobivé. Veřejné mínění má za to, že Romové se chovají iracionálně a že nevyužívají možností, kterými disponují. Tedy že si za svou bídu mohou sami.⁶⁴ Sociální vyloučení Romů nelze chápat převážně jako důsledek osobních vlastností příslušníků romské komunity, ale má široké příčiny kulturní, historické, ekonomické a sociální povahy. Za těchto okolností se společnost musí cítit odpovědná za řešení tohoto stavu.⁶⁵

2.4 Terénní sociální pracovník

Terénní sociální pracovníci zpravidla nedisponují formálním zázemím a takovou škálou rekvizit jako běžní sociální pracovníci. Proto musejí v daleko větší míře využívat svoji osobnost a skutečný zájem o své klienty, jejich potřeby a problémy. Vždy je důležitý každý

---

⁶⁰ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 211 s. ISBN 9788074190315.

⁶¹ FUCHS, Filip. *Terénní sociální práce ve městě Brně*. 1. vyd. Brno: Magistrát města Brna, 2009, 28 s. ISBN 9788026005698.

⁶² MICHALÍK, Jan. *Poradenství pro uživatele sociálních služeb*. 3., dopl. a upr. vyd. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2009, 64 s. ISBN 9788087181010. s.21

⁶³ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 8071787418.

⁶⁴ JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, přibuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 383 s. , ISBN 80-86473-83-x.

⁶⁵ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 8071787418.

kontakt, i když je osamocený a další práce na něj nenavazuje.⁶⁶ Předpoklady k výkonu povolání sociálního pracovníka jsou způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. Odbornou způsobilostí se má na mysli vzdělání v následujících oborech:

- a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost
- b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu
- c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b).⁶⁷

Terénní sociální pracovník vykonává činnosti na úrovni:

- Přímé práce s uživatelem (poradenství, terénní služby depistáž aj.)
- Nepřímých aktivit ve prospěch uživatelů (prevence, mapuje, koordinuje aj.)
- Aktivit nutných pro realizaci a rozvoj sociální služby (evaluace, medializace aj.)
- Metodické vedení terénních pracovníků podle organizačního uspořádání organizace
- Aktivit ve prospěch vlastního profesního rozvoje⁶⁸

2.5 Terénní pracovník

Tak jako např. lékaře, zdravotní sestru, psychologa, učitele, pečovatele, řadíme i terénního pracovníka mezi tzv. pomáhající profese. K nezákladnějším rysům těchto povolání patří nutnost vlastní, osobní angažovanosti. Nestačí tedy pouhé vzdělání v daném oboru, ale je nutné, aby člověk do výkonu této profese přinášel i kus sama sebe. Stává se tak nástrojem

---

⁶⁶ Studijní materiály dvoustupňového vzdělávacího programu pro terénní sociální pracovníky - stupeň I. Vyd. 2. Brno: Drom, 2004, 83 s. ISBN 8090347207.

⁶⁷ [Http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf](http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf). [online]. [cit. 2015-03-07].

⁶⁸ JÚŽL, Miloslav a kol. *Metody sociálně výchovné práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 90 s. ISBN 978-80-87182-31-4.

své práce. Všechny tyto profese tedy kladou velké nároky nejen na odbornost, ale ve značné míře na osobnost člověka, který tuto profesi vykonává.⁶⁹

Terénní pracovník je odborný pracovník, který naplňuje podmínky způsobilosti k právním úkonům, bezúhonnosti, zdravotní způsobilosti a kvalifikační požadavky, kladené na pracovníka v sociálních službách podle § 116 odst. 5 b) zákona č. 108/2006 Sb., tj. střední vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu³; absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu se nevyžaduje u fyzických osob, které získaly podle zvláštního právního předpisu způsobilost k výkonu zdravotnického povolání ergoterapeut.

Terénní pracovník vykonává podle tohoto zákona § 116 odst. 1 b) základní výchovnou nepedagogickou činnost spočívající v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků, působení na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity, provádění volnočasových aktivit zaměřených na rozvíjení osobnosti, zájmů, znalostí a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy, zabezpečování zájmové a kulturní činnosti a podle § 116 odst. 1 c) zajišťování sociální pomoci, provádění sociálních depistází pod vedením sociálního pracovníka, poskytování pomoci při vytváření sociálních a společenských kontaktů a psychické aktivizaci.

Pracovníci, kteří dosáhli základního, středního s výučním listem nebo maturitou či vyššího odborného vzdělání a absolvovali akreditovaný kvalifikační kurz (nevyžaduje se u fyzických osob, které podle zvl. právního předpisu získaly způsobilost k výkonu zdrav. povolání v oboru ošetřovatel), mohou podle § 116 odst. 1 c) zákona č. 108/2006 Sb., vykonávat pouze návštěvní činnost v domácnosti osoby spočívající ve vykonávání prací spojených s přímým stykem s osobami s fyzickými a psychickými obtížemi, komplexní péči o jejich domácnost, zajišťování sociální pomoci, provádění sociálních depistází pod vedením sociálního pracovníka, poskytování pomoci při vytváření sociálních a společenských kontaktů a psychické aktivizaci.⁷⁰

---

⁶⁹ Studijní materiály dvoustupňového vzdělávacího programu pro terénní sociální pracovníky - stupeň I. Vyd. 2. Brno: Drom, 2004, 83 s. ISBN 8090347207.

⁷⁰ NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce [online]. [cit. 2015-03-07].

Terénní pracovník vykonává činnosti, ovšem v jiném rozsahu, na úrovni:

- Přímé práce s uživatelem a nepřímých aktivit ve prospěch uživatelů
- Aktivit nutných pro realizaci a rozvoj sociální služby
- Konzultování své práce s terénními sociálními pracovníky podle organizační struktury poskytovatele
- Aktivit ve prospěch vlastního profesního rozvoje⁷¹

K základnímu vybavení terénního pracovníka patří např. nadšení a chuť něco dokázat, znalost sama sebe, úcta k sobě a k jiným lidem, schopnost vnímat a respektovat podmínky ve kterých se nachází a působí, schopnost aktivně naslouchat jiným, schopnost rozeznávat potřebu klientů a dovednost pomáhat jim potřebu jasně a srozumitelně formulovat, schopnost být slyšen, schopnost odhadnout jiné lidi (jejich uvažování, cítění a strategii jednání), schopnost nenechat sebou manipulovat, schopnost umět působit na druhé lidi a umění je přesvědčovat, schopnost neublížit (když nelze pomoci), schopnost zvládat krizové situace, schopnost požádat o pomoc a samozřejmě schopnost umět odpočívat a doplňovat své vlastní síly.⁷²

---

⁷¹ JŮZL, Miloslav a kol. *Metody sociálně výchovné práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 90 s. ISBN 978-80-87182-31-4.

⁷² WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

3 ORGANIZACE V BRNĚ ZAMĚŘENÉ NA SPOLUPRÁCI S ROMY

Tato kapitola je věnována organizacím a institucím v Brně, které se ve své činnosti orientují na romskou etnickou menšinu a které jsou dle mého názoru nejznámější a nejvýznamnější. Kromě romského střediska DROM, na které je zaměřena první kapitola praktické části.

3.1 IQ Roma servis, o. s.

Nezávislá, stabilní, transparentní a profesionální organizace, jež vznikla jako občanské sdružení již v roce 1997. Občanskou vizí je společnost živých a přátelských vztahů mezi Romy a dalšími lidmi, svět, kde i Romové mají důstojné role a respekt jako jednotlivci i národ. Patří k nejprestižnějším neziskovým organizacím v ČR a předním odborníkům na téma sociálního začleňování sociální práce, o čemž svědčí i její celonárodní a mezinárodní ceny, uznání a akreditace. Kromě důrazu na odbornost, profesionalitu a kvalitu jejích služeb se zabývá i funkčními inovačními procesy, efektivním provozem a ekonomikou její činnosti. Pravidelně hodnotí konkrétní dopady a výsledky její práce, kterou plánuje a organizuje strategicky.

Cílovou skupinou přímé práce jsou primárně sociálním vyloučením ohrožení Romové v nepříznivé životní situaci, kterou oni sami chtějí aktivně řešit a měnit, a jejich poptávka spadá do kompetence organizace. V případě potřeby a volné kapacity nabízí její služby také dalším osobám potýkajícím se s uvedenými jevy bez ohledu na etnickou příslušnost. Služby přímé práce primárně realizuje v rámci Jihomoravského regionu. Koncepční práci, vzdělávání a vybrané kampaně realizujeme v rámci celé ČR. Ročně pomáhám zhruba 2000 potřebným lidem v Brně, Břeclavi, Vyškově a terénně v dalších obcích Jihomoravského kraje. Hlavním posláním je být prostředníkem, který podporuje možnosti, příležitosti a odhodlání Romů na cestě jejich růstu a společenského uplatnění a chrání jejich práva a důstojnost v rámci společnosti.⁷³

3.2 Ratolest BRNO

Občanské sdružení Ratolest dává dětem šanci žít ve funkčních rodinách a pomáhá mladým lidem dostat se ze šikmé plochy. Základem jeho činnosti je prevence, s úspěchem řeší příčiny problémů a jejich následky. Zadarmo poskytuje široký vějíř sociálních služeb

---

⁷³ [Http://www.iqrs.cz/cs/iqrs](http://www.iqrs.cz/cs/iqrs). [online]. [cit. 2015-03-08].

dětem a mládeži, kteří mají jedno společné, na své životní cestě se potýkají s komplikovanými životními situacemi. Dětem a mladým lidem pomáhá odborně řešit potíže v rodině, ve škole, ve vztazích s vrstevníky i jejich okolím. Působí preventivně v oblasti drog, sexu, šikany a kriminality. Učí je, jak smysluplně trávit volný čas. Usiluje o to, aby se dokázali lépe začlenit do společnosti. Jeho posláním je pomáhat sociálně znevýhodněným dětem, mladým lidem a rodinám řešit jejich nepříznivou situaci anebo jí předcházet tak, aby měli rovné šance žít kvalitní život a začlenit se do společnosti. V rámci jeho činnosti podporuje a rozvíjí dobrovolnictví. Cílové skupiny jsou děti a mládež nacházející se v nepříznivé sociální situaci a jejich rodiny, dobrovolníci a zájemci o dobrovolnictví a neziskové organizace, které pracují nebo mají zájem o spolupráci s dobrovolníky.

K principům práce patří rovnost (sdružení poskytuje své služby všem z dané cílové skupiny bez ohledu na rozdíly pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině), důvěrnost (veškeré osobní a citlivé údaje o klientovi získané v rámci poskytování služby jsou důvěrné a nejsou poskytovány bez jeho souhlasu, případně bez jeho vědomí, jestliže je zařízení povinno je poskytnout), otevřenost (klienti mají právo se vyjadřovat k poskytovaným službám, nabídce, problémům) a respekt (pracovníci respektují volbu klienta při řešení jeho problémové situace. Náplní práce jsou sociálně aktivizační programy pro rodiny, nízkoprahové kluby pro děti a mládež a dobrovolnické centrum.⁷⁴

3.3 Občanské sdružení Romodrom o. p. s.

Bylo založeno v roce 2001, na popud předsedkyně sdružení Marie Gailové, s cílem pomoci zejména lidem romského etnika. Brzo však zjistilo, že téma sociálního vyloučení je mnohem širším problémem a týká se čím dál větší skupiny obyvatel. Věnuje se zlepšení životních podmínek Romských dětí ve střední Evropě a především se soustředí na práci s dětmi mladšími 18 let. Zde je přesvědčeno, že jejich úsilí bude mít největší výsledky. Dále se věnuje dokumentaci písmem i obrazem skutečný stav života Romů ve Střední Evropě a být zdrojem informací pro Romskou komunitu.

---

⁷⁴ [Http://www.ratolest.cz/co-delame](http://www.ratolest.cz/co-delame). [online]. [cit. 2015-03-08].

Poskytuje sociální služby a nabízí vzdělávací programy lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením, nebo se ocitli v nepříznivé životní situaci. Jeho cílem je pomoci těmto lidem hledat řešení v jejich nelehkých situacích a posilovat jejich kompetence při řízení svých osudů. Snaží se o to v osmi krajích České republiky, prostřednictvím těchto sociálních služeb a vzdělávacích programů:

- Terénní programy
- Odborné sociální poradenství
- Sociální rehabilitace
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Vzdělávací programy

Posláním je prosazování práv a integrace osob ohrožených sociálním vyloučením, při kterém se řídí těmito zásadami poznat dobře prostředí, ve kterém rodina žije, pracovat s ohledem na specifické podmínky v těchto rodinách, porozumět příčinám nepříznivé situace, řešit sociální situaci komplexně jako soubor souvisejících příčin a následků, hledat taková řešení, která povedou k osamotnění klienta.⁷⁵

3.4 Muzeum romské kultury

Historie Muzea romské kultury sahá do roku 1991, kdy bylo založeno z iniciativy romských intelektuálů jako nevládní nezisková organizace. Sama myšlenka romského muzea však vznikla daleko dříve, již koncem šedesátých let, kdy dočasné uvolnění politických poměrů umožnilo fungování Svazu Cikánů – Romů (1969-1973). Téměř deset let své existence muzeum fungovalo v provizorních prostorách. Na konci roku 2000 se přestěhovalo do nově opravené pětipodlažní budovy, na jejíž generální opravu (původně šlo o vybydlený dům) stát vyčlenil finanční prostředky. Budova se nachází v brněnské romské čtvrti. Od 1. 1. 2005 se Muzeum romské kultury stalo státní příspěvkovou organizací. Muzeum se od počátku snažilo především budovat sbírkové fondy, dokumentující kulturu a dějiny Romů. Dnes spravuje fondy tradičních řemesel a profesí, typů obydlí, vybavení interiéru, oděvu a šperku, výtvarného umění, písemného materiálu, plakátů a pozvánek, audio, foto a videodokumentace, knihovny, ohlasů kultury Romů v

---

⁷⁵ [Http://www.romodrom.cz/cs/](http://www.romodrom.cz/cs/). [online]. [cit. 2015-03-08].

kultuře majoritní a sebedokumentace muzea.⁷⁶ Fondy jsou rozšiřovány zejména během cílého terénního sběru a dokumentace. Všechny sbírkové fondy jsou k dispozici badatelům (více viz Pro badatele). Svůj sbírkový materiál muzeum několikrát vystavilo ještě v době, kdy samo nedisponovalo žádnými vlastními výstavními prostory: Romové v Československu (1992), Romové v městě Brně (1996), Hledání domova (1999), Svět očima Romů (1997-2005). V roce 2011 byla dokončena stálá expozice muzea nazvaná Příběh Romů. Kromě stálé expozice nabízí muzeum široké veřejnosti celou škálu krátkodobých výstav. Dále pořádá řadu jiných veřejných akcí – každoroční Muzejní noc, přednášky a besedy, módní přehlídky, koncerty či videoprojekce či slavnostní křty knih a hudebních nosičů (nejen) vlastní produkce. Pro děti z okolí muzea je po několik dní v týdnu připraven program v Dětském muzejním klubu; školní děti a mládež mohou využít animační programy k výstavám. Badatelům je k dispozici knihovna se studovnou a zájemci z řad veřejnosti mohou navštěvovat kurzy romštiny.

„Jsme prostorem pro setkávání kultur. Uchováváme doklady romské historie jako součást evropského dědictví. Vychováváme mladou generaci k toleranci a interkulturnímu myšlení. Přispíváme k boji proti xenofobii a rasismu. Otevíráme cestu ke kořenům romské identity. To vše děláme pro vzájemné porozumění. Pro dialog kultur. Pro nás.“⁷⁷

3.5 Společenství Romů na Moravě

Společenství Romů na Moravě bylo založeno v roce 1991 podle zákona o občanských organizacích, původně s jediným úmyslem, vytvořit v městech s velkou aglomerací Romů pobočky této organizace, jako přirozeného partnera pro radnice těchto měst. Účelem bylo, aby řešení problémů soužití mezi Romy a ostatními občany měst, které se již začaly objevovat, byly řešeny ve vzájemném dialogu dvou stran, nikoliv jednostranně a administrativně. To se ukázalo jako správné řešení, jehož význam postupem doby ještě narůstal.

Středisko její činnosti je v Brně, kde sídlí ústředí organizace a pracuje řídicí tým. Má pobočky v Hodoníně, Olomouci, Rýmařově, Šternberku, Pěčíně a Velké Kraši, podporuje aktivity i v Bruntále. Poskytuje komplexní služby pro široké spektrum uživatelů. Současné stěžejní aktivity jsou terénní sociální práce s osobami sociálně vyloučenými či sociálním

---

⁷⁶ Součást přílohy II

⁷⁷ [Http://www.rommuz.cz/o-nas-2/](http://www.rommuz.cz/o-nas-2/). In: [online]. [cit. 2015-04-27].

vyložením ohroženými (poradenství a pomoc pro oblasti zaměstnanosti, bydlení, oddlužení, komunikace s úřady, vzdělávání), práce s dětmi a mládeží formou volnočasových kroužků (hudba, tanec, sport), doučování, kariérního poradenství pro mládež, prevence kriminality a drogových závislostí. snahou je účastnicím se dětem každoročně dopřát zážitek letního tábora. Nedílnou součástí je i podpora romské kultury, pořádání festivalů Django Fest a Romani Gili, vydávání romsko-českého čtrnáctideníku Romano hangos.⁷⁸ Dále jsou sportovní aktivity pro dospělé i děti, pořádá například každoroční mezinárodní fotbalový turnaj Přátelství v Hodoníně. Čerpá z dlouholeté tradice působení v lokalitách a zároveň se poučuje z vlastních chyb. Dokáže být silným partnerem pro obce, v nichž působí, pro jednání s místními komunitami.

Činnost organizace má i mezinárodní charakter, zejména při spolupráci s německými, polskými a maďarskými romskými organizacemi a působením svého čestného předsedy je spojena i s romskou organizací v Bruselu (ERIO).⁷⁹

3.6 Kabinet multikurtní výchovy pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

Pracovníci Katedry sociální pedagogiky ve spolupráci s Katedrou pedagogiky organizují od roku 1999 vzdělávací projekty určené převážně Romům. Tyto aktivity, které jsou podporované projekty MŠMT, vyústily ve vznik Kabinetu multikurtní výchovy (od roku 2001), který začal koordinovat stále zvyšující se počet kurzů a metodicky a organizačně pečovat o velký počet zájemců. Nebývalý zájem je především o kurz pro pedagogické asistenty a přípravný kurz pro studium na vysoké škole. Kromě těchto dvou tradičních kurzů realizují pracovníci kabinetu jiné aktivity i pro příslušníky dalších minoritních skupin. Pro studenty PdF MU se snaží v rámci předmětu multikurtní výchovy organizovat nejen výuku a přednáškovou činnost, ale umožnit setkávání různých národů, etnik, menšin atd. Aby si uvědomili rozmanitost světa a nutnost společného konsensu, tedy pokud chceme žít v porozumění a vzájemné toleranci.

Právě akademická půda vysoké školy může nabídnout určitý prostor pro otázky a odpovědi, které se týkají našeho vztahu ke složitému okolnímu světu, k ostatním národům,

---

⁷⁸ Součást přílohy III

⁷⁹ [Http://www.srnm.cz/](http://www.srnm.cz/). In: [online]. [cit. 2015-04-27].

menšinám, etnikům atd. Také k tomu, jak budeme všichni nadále vedle sebe žít a vzájemně komunikovat.⁸⁰

Své pozornosti zaslouží také farnost Zábřdovice v Brně. Díky osobě pana faráře, který je národním ředitelem pro pastorační Romů v ČR, díky sociálním pracovníkům a celé řadě dobrovolníků spolupracuje farnost s Romy a snaží se je podporovat. K činnostem farnosti patří Dětský dům Zábřdovice a jeho aktivity, např. hudebna pro zkoušky romských kapel, velký sál využívaný jako nízkoprahová romská klubovna, zájmové kroužky pro romské děti a mládež a klub Asaben pro Romy-předškoláky.⁸¹

---

⁸⁰ [Http://www.ped.muni.cz/wsocedu/kmv/index.php?q=node/4](http://www.ped.muni.cz/wsocedu/kmv/index.php?q=node/4) [online]. [cit. 2015-04-27].

⁸¹ [Http://www.zabrdovice.cz/romove.php](http://www.zabrdovice.cz/romove.php). [online]. [cit. 2015-03-08].

4 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY K DANÉ OBLASTI

Sociální pedagogika je aplikované odvětví pedagogiky, které se zabývá výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Je to disciplína pedagogiky, která řeší problémy chudých a bezprizorních dětí. Je zaměřena na sociálně znevýhodněné nebo ohrožené skupiny, mezi které patří migrující cizinci, představitelé různých menšin, ženy samoživitelky, děti a mládež bez plnohodnotného rodinného zázemí, lidé s odlišnou sexuální orientací a ke skupině patří zcela určitě i Romové. S vyvíjející se situací ve společnosti prodělává tento obor neustálý vývoj. Jednak vlivem společenských změn souvisejících s technizací a globalizací světa, ale i nárůstem sociálních témat a patologií, které musí společnost řešit různých úhlů. Koncepce sociální pedagogiky se v průběhu jednotlivých historických etap měnila z důvodu aktuálních potřeb společnosti.

Pojetí sociální pedagogiky v našich podmínkách lze shrnout tak, že se jedná o pedagogiku:

- Prostředí objasňující vztah výchovy a prostředí
- Zabývající se otázkou výchovy člověka, jeho vzděláváním
- Výchovy jako pomoc všem věkovým kategoriím
- Odchylek sociálního chování

Klíčové funkce sociální pedagogiky pro společnost:

- Vzdělávací, kdy vytváří různé vzdělávací programy, nabízí kurzy k rekvalifikaci za účelem podpory zaměstnavatelnosti či zvýšení vzdělanostní úrovně
- Informační, kdy zajišťuje informační a konzultační agendu potřebným
- Společenskou, kdy poukazuje na důležitost respektování společensky uznávaných norem a jejich význam
- Profylaktickou, kdy usiluje o eliminaci negativních jevů a jejich dopadů na osobnost jedince, ale i celou společenskou jednotku
- Preventivní, kdy se orientuje na společensky ohrožené a sociálně znevýhodněné (vyloučené) skupiny
- Kulturní, kdy předává kulturní vzorce a interpretuje kulturní komunikační kanál menšiny majoritě a většiny minoritě

V sociální pedagogice převažuje výchova, péče a pomoc. Významnou roli hraje pro ohrožené skupiny, v kontextu romského etnika v podmínkách současné České republiky

umocněně. Sociální pedagog jedná především s lidmi, kteří si vždy zaslouží profesionální přístup při zachování respektu jejich individuality. Práce s lidmi různého etnika je vždy jiná, odlišná. Sociální pedagog musí vnímat odlišnou mentalitu, minority, odlišné socio-morální normy, odlišný společenský status (zpravidla nižší) ve většinové společnosti. Sociálně pedagogická práce v kontextu romského etnika spočívá v tom, že:

- Svými teoretickými poznatky přináší praktické zkušenosti a potřebnou pomoc potřebným
- Vyzdvihuje pozitivní stránky a objektivně (kriticky) interpretuje stinné stránky konkrétních jedinců a pomáhá k vlastní objektivní sebereflexi
- Usiluje o integraci pomoci celé společnosti (i pomocí již integrovaných Romů)
- Narovnává sociální znevýhodnění plynoucí ze samotné podstaty etnicity
- Nabízí a podporuje otevřenou komunikaci mezi majoritou a minoritou
- Klade požadavek aktivního a opravdového zapojení dotčeného etnika

Romové jsou i v 21. století zařazovány do jedné z nejnižších sociálních tříd v české společnosti. Svými existenčními problémy (především bytovou problematikou, sociopatologickými jevy, nezaměstnaností, nízkou mírou vzdělaností) si vytváří sociální stigma a nižší společenský status. Sociální pedagogika, jako vědecká disciplína, hraje pro romské etnikum významnou roli.

V jeho kontextu si klade za cíl vychovávat, socializovat, resocializovat, redukovat, restrukturalizovat, eliminovat, pomáhat a integrovat.⁸²

---

⁸² KALEJA, Martin. Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

ÚVOD

K vypracování praktické části byl použit kvalitativní výzkum, protože v kvalitativním výzkumu se jedná o výběr záměrný, který je potřebný proto, aby vybrané osoby měly potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen tak mohou o něm podat informačně bohatý a pravdivý obraz. Oproti výzkumu kvantitativnímu, kde se jedná o výběr náhodný.

V praktické části je úkolem porozumět výzkumnému problému:

➤ Příčiny vyhledání sociální pomoci u terénních sociálních pracovníků ze strany Romů

Cílem praktické části je zjistit:

1. Jaké jsou nejčastější důvody vyhledání sociální pomoci klientem?
2. Jaké je poslání terénního sociálního pracovníka střediska DROM?
3. Jaká je charakteristika klientů střediska DROM?

Praktická část je rozdělena na dvě části. V první části se pátá kapitola zabývá popisem činností a nabízených programů romského střediska DROM v Brně, ke kterému byl použit výzkum pomocí případové studie a jejího typu studia organizací a institucí.⁸³ K vybraným metodám pak metody pozorování, studia dokumentů a volného rozhovoru.⁸⁴ Ten byl proveden s pracovníkem střediska vyšší funkce, který je označen zkratkou R1.

K rozhodnutí výběru této konkrétní organizace jsem dospěl na základě následujících faktů. Během studia jsem se mnohokrát setkal s pojmy sociální vyloučení, terénní sociální práce a terénní sociální pracovník. S úvahou nad budoucím tématem své bakalářské práce a nutné souvislosti se studovaným oborem, jsem se o tento koncept začal více zajímat. Konkrétně o organizace v Brně, které se na tuto problematiku zaměřují. Pro romské středisko DROM jsem se následně rozhodl poté, co mi zde byla schválena realizace odborné stáže, a také proto, že se mi velice líbila nabídka služeb a programů střediska. A co se týká zaměření na romskou etnickou menšinu, tak ve výběru nehrál tento fakt žádnou roli. Nakonec jsem ale zjistil, že toto zaměření bylo pro mne a policejní práci velkým přínosem.

---

⁸³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 9788073674854. s.101-103

⁸⁴ RADVAN, E. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. s.52

V druhé části se šestá kapitola věnuje výzkumu mezi terénními sociálními pracovníky střediska DROM a následně je rozdělena na podkapitoly 6.1 a 6.2.

V podkapitole 6.1 jsou zpracovány tři polostrukturované rozhovory. Dva respondenti jsou terénní sociální pracovníci, v textu jsou označeni zkratkami R2, R3. Třetí respondent je vedoucí terénních sociálních pracovníků a zároveň právník střediska, v textu označen zkratkou R4. Jejich bližší popis je uveden úvodu této podkapitoly.

Rozhovory jsou provedeny na základě 2 výzkumných otázek:

1. Jak chápou pracovníci DROMu koncept terénní sociální práce?
2. Jaká je charakteristika klientů střediska DROM?

Doplňující výzkumná otázka:

3. Důvody volby jejich práce?

Podkapitola 6.2 je věnována krátké kazuistice, k jejímu vypracování byla použita metoda zúčastněného pozorování u klienta.

5 DROM, ROMSKÉ STŘEDISKO

Zde jsem absolvoval několikadenní odbornou stáž za účelem sběru dat k vypracování této bakalářské práce. K bližšímu poznání střediska jsem využil střediskem poskytnuté materiály a provedl jejich analýzu, použil metodu zúčastněného pozorování a metodu volných rozhovorů.

Jedná se o příspěvkovou organizaci zřízenou statutárním městem Brno, městská část Brno-sever, která funguje od roku 1989. Jejím ředitelem je pan Miroslav Zima, který zde působí již od roku 1994. Zástupkyní je paní Mgr. Simona Wachsbergerová. Slouží jako zařízení pro občany ohrožené sociálním vyloučením, působí na získávání a upevnění základních sociálních, zdravotních, kulturních a společenských návyků a vytváření pro společenskou integraci občanů. U dětí a mládeže působí na prohloubení jejich výchovy, rozvoj zájmové činnosti, přípravu na budoucí povolání a způsob života v rodině a společnosti.

Hlavním posláním organizace je poskytovat sociální služby v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zmírňovat rizika sociálního vyloučení a napomáhat zlepšení životní situace osob ohrožených sociálním vyloučením prostřednictvím nabídky sociálních služeb. Úzce spolupracuje s Nadačním fondem Verda, podporujícím vzdělávání romských studentů. Cílovou skupinou jsou osoby, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a trpí neznalostí svých práv a povinností a neznalostí dostupných služeb.

5.1.1 Nadační fond Verda

DROM úzce spolupracuje s nadačním fondem Verda, který podporuje vzdělávání romských studentů středních a vysokých škol. Činnost fondu vychází z přesvědčení, že jednou z mála možností řešení obtížné sociální situace romské menšiny je vzdělání. Větší část příslušníků romského etnika má pouze základní vzdělání a vzhledem k vývoji společnosti a struktury pracovních míst je pohledávka po pracovních místech, na které postačí pouze základní vzdělání, stále nižší. Tato situace pak vede k vysoké závislosti romského etnika na záchranné sociální síti, nízké životní úrovni a z ní vyplývající negativním jevů, jako je drobná kriminalita, špatné vztahy s okolní majoritou apod.

Nadační fond Verda je v současné době financován výhradně ze soukromých zdrojů a k jeho úkolům patří:

- Poskytování finanční podpory ve formě studijních stipendií romským dětem, které byly již přijaty na denní formu studia

- Oslovování ředitelů a učitelů škol s výrazně vyšším procentem romských žáků a s jejich pomocí vyhledávání nadaných žáků ze sociálně slabých rodin
- Ve spolupráci s romským střediskem Drom nabízí pomoc těm studentům, kteří mají větší problémy s přechodem na vyšší stupeň vzdělávání (v případě potřeby je zajištěno doučování z matematiky a českého jazyka)

5.1.2 Poskytované sociální služby

K poskytovaným sociálním službám patří:

- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež DROM
- Terénní programy:
  - Terénní sociální práce Brno
  - Zdravotně sociální pomoc

5.1.2.1 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Posláním nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je sociální služba pro děti a mládež ve věku od 6 do 20 let, které žijí v Brně a jsou ohroženy sociálním vyloučením. Tato služba je poskytována v klubovně pro děti od 6 do 11 let a v klubu Brána pro mládež od 12 do 20 let. Strategickým cílem zařízení je poskytovat služby, které vyplývají z potřeb uživatelů, zmírňovat negativní dopady života v podmínkách sociálního vyloučení a zvýšit šance uživatelů služby na sociální začlenění.

K nabízeným službám patří:

- Volnočasové aktivity – kromě prostoru, kam si děti mohou přijít pohrát a popovídat s kamarády nebo pracovníci, je zde i výtvarná dílna a kroužek romského tance a capoiery
- Vzdělávací aktivity – k dispozici je doučování a kurz práce s počítačem. Další vzdělávací aktivity rozvíjející schopnosti každého uživatele služby se realizují individuálně podle jeho potřeb
- Kontaktní práce – v každodenním kontaktu s uživateli služby se nabízí také preventivní aktivity, poradenství a informační servis. Náměty intervencí vyplývají z běžných situací v klubu nebo aktuálních témat ve společnosti. Všechny služby jsou poskytovány zdarma, zájemce o služby musí přistoupit na principy a pravidla poskytování služby a na spolupráci s vybranou pracovníci, která mu pravidelně nabízí další možnosti spolupráce a vlastního rozvoje

5.1.2.2 Terénní sociální práce Brno

Tato sociální služba pomáhá lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, tak, aby netrpěli neznalostí svých práv a povinností a neznalostí dostupných služeb. Pracuje se s nimi na řešení jejich problematické situace v místě, kde žijí, s důrazem na principy spolupráce a respektování jejich svobodné vůle. Hlavním cílem této služby je zvyšovat znalosti a dovednosti lidí, tak aby včas rozpoznali svoji problematickou situaci, byli schopni ji samostatně řešit a předešli jejímu opakování.

Terénní sociální pracovníci pomáhají klientům při:

- Hledání zaměstnání – pomoc s vyhledáváním pracovního místa, se sepsáním životopisu, se zvládnutím základů práce na počítači, se správným vystupováním při pohovoru
- Řešení problémů s bydlením – pomoc při řešení problému dluhu na nájmemném a výpovědi z nájmu bytu, při uzavírání splátkového kalendáře, při řešení nevyhovujícího stavu bytu, s hledáním nového bydlení
- Řešení problémů s exekucemi a dluhy – pomoc o podání žádosti o splátkový kalendář, při komunikaci s věřitelem, exekutorem nebo soudem, s podáním návrhu k soudu na osobní bankrot a oddlužení
- Jednání na úřadech – o dávkách státní sociální podpory, o důchodovém zabezpečení, o získání podpory v nezaměstnanosti

Úsilím je především zvyšování zaměstnanosti a o doplňování nebo zvyšování kvalifikace uchazečů o zaměstnání, dosažení a udržení bydlení, předcházení a snižování neúnosného zadlužování. K základním pracovním metodám patří:

- Poradenství – pracovník poskytuje potřebné informace přispívající k řešení nepříznivé sociální situace
- Pomoc s listinami – pracovník pomáhá vyplňovat potřebné formuláře, sepisuje žádosti či dopisy, vysvětluje obsah doručených úředních dopisů
- Jednání v zájmu klienta – v závislosti na jeho schopnostech se pracovník účastní jednání mezi klientem a úřady (příp. dalšími subjekty), nebo toto jednání sám vede, nebo mu pouze radí, jak má jednání vést
- Doprovod – pracovník klienta, je-li to třeba, doprovází na úřad, do nového zaměstnání apod.

- Zaškolování a zaučování – pracovník poskytuje anebo zprostředkovává zaškolovací a zaučovací aktivity, s cílem zvýšit znalosti a dovednosti

V rámci služby Terénní programy je možné např.: zdarma telefonovat (s výjimkou některých dlouhodobých zakázek), poskytnutí ubytování, půjček či nabídka služeb advokáta. Při své práci pracovník dodržuje tyto základní zásady:

- Nezávislost – postupuje nezávisle na svých pocitech, postojích, názorech a nezávisle na postojích jiných subjektů, které by mohly mít zájem na výsledku případu
- Nestrannost – přistupuje ke klientům bez jakékoliv předpojatosti
- Diskrétnost – je vázán mlčenlivostí o všech osobních skutečnostech, které se během spolupráce s klientem dozví, respektuje soukromí klienta. Výjimku tvoří případy podléhající ohlašovací povinnosti upravené v trestním zákoně
- Odbornost – pracovník má pro svou pracovní pozici příslušné vzdělání a dbá na průběžné zvyšování své kvalifikace
- Bezplatnost – pracovník poskytuje službu bez nároku na odměnu ze strany klienta
- Respektování volby klienta – pracovník respektuje právo klienta vybrat si řešení svého problému
- Jednání v souladu se zákonem – při poskytování služby postupuje pracovník za všech okolností v souladu s platnými zákony
- Zvyšování kompetencí – u této poslední zásady považují za důležité zmínit významnou roli práce sociálního pedagoga. Ten zde vede klienta k tomu, aby se během vzájemné spolupráce naučil dovednostem a získal znalosti k tomu, aby se do stejné situace příště nedostal. Nebo aby ji byl alespoň schopen efektivně řešit sám

Ne vždy lze však pomoc klientům poskytnout. Jsou případy, kdy se musí zákazník odmítnout. Např. se jedná o problém, který nesouvisí s nepříznivou sociální situací, řešení problému vyžaduje použití takových metod a postupů, které služba nenabízí, pokud problém vyžaduje osobní řešení mimo území města Brna nebo pokud dojde k překročení kapacity poskytované služby. V těchto případech se doporučí služby jiných organizací nebo institucí, u kterých se může pokusit zprostředkovat přijetí.

Také jsou případy, kdy může organizace spolupráci s klientem okamžitě ukončit. Může se jednat o případ, kdy klient dlouhodobě nespolupracuje, přestane službu využívat nebo nechodí na sjednané schůzky (tento případ se dle provedeného rozhovoru s terénní sociální

pracovníci využívá zcela zřídka), v případě závažného hrubého chování (slovní, fyzická agrese vůči pracovníkovi nebo jinému klientovi v poradně nebo v terénu) nebo ze závažných organizačních důvodů. V těchto případech se spolupráce ukončí a doporučí se služby jiné organizace.

5.1.2.3 Zdravotně sociální pomoc

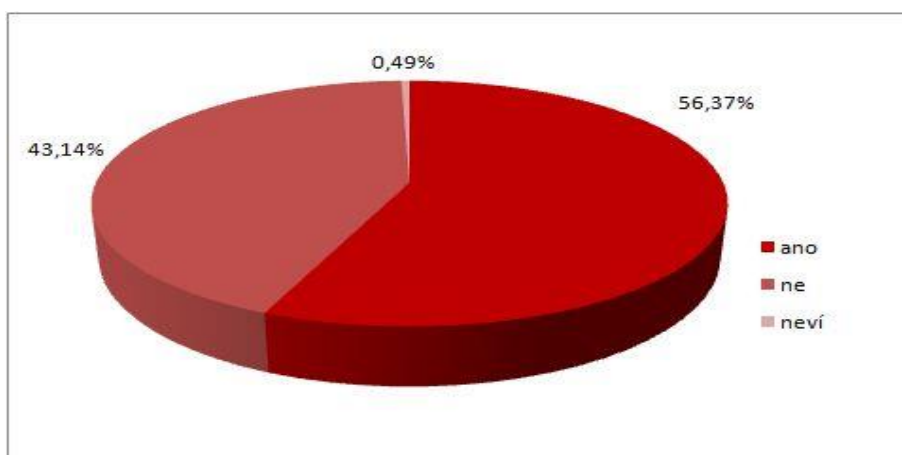
Tato služba se poskytuje v sociálně vyloučených lokalitách města Brna a také vybraných obcích Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Patří sem Olomouc, Prostějovsko, obce na Jesenicku a Javornicku, Bruntál a Ostrava. Posláním této služby je pomoci obyvatelům těchto lokalit, zejména osobám ohroženým sociálním vyloučením v souvislosti se zdravotní péčí, začlenit se do běžného způsobu života. *„Čemu se hodně věnují, tak je to vyřizování invalidních důchodů... Taková ta péče, jako o osobu blízkou...“* (R1)

V krajích České republiky je jich pět a jednou za pár měsíců přijíždějí do Brna na metodické setkání. Celý tým se zde pak setkává, ale jinak si každý působí ve své lokalitě. Na začátku byli v sedmi krajích. Ale tím, že je DROM příspěvková organizace zřízená městskou částí Brno-sever, tak jednak jim to nepřišlo vhodný být rozlehlí po republice, ale zároveň to bylo i nepraktické. Z důvodu velkých vzdáleností. Proto se to snaží v jiných krajích převzít úřady nebo jiné neziskové organizace.

„My jsme s tím v podstatě v naší republice začali. A myslím si, že těch, kteří by to realizovali a služba by nepatřila pod úřad, není moc. Nevím teda o jiné neziskovce, která by se tím zabývala. Pouze na Slovensku jsme zaregistrovali, že poskytují úplně to samý...“ (R1) Na Slovensku se pracovníci, většinou z řad Romů, pohybují v osadách. Práce je samozřejmě oproti podmínkám v ČR o mnoho stupňů složitější.

Cílem je, aby obyvatelé sociálně vyloučených lokalit získali informace o existujících veřejných službách v oblasti péče o zdraví, naučili se tyto služby samostatně využívat a pečovali o své zdraví a svých dětí. Zdravotně sociální pomocník nabízí pomoc s registrací u praktického nebo odborného lékaře, docházkou na preventivní kontroly u lékařů, dodržováním léčebného programu, vyřízením průkazu zdravotní pojišťovny, vyřízením invalidního důchodu, žádostí o příspěvky na pomůcky nebo služby spojené s onemocněním či péčí o blízkou nemocnou osobu, zjištěním diagnózy a podporu při první návštěvě lékaře (rady co dělat, kam jít, jaké dokumenty jsou potřeba), vyplněním formulářů (sepsáním žádostí, odvolání a námitek), doprovodem k lékaři (na zdravotní pojišťovnu, úřady...),

domluvou s lékaři (zdravotnickými pracovníky a úředníky). „K mé práci sociálního pedagoga patří mimo jiné i třeba doprovod k lékaři. Zrovna mám těžce pohyblivou klientku staršího věku, tak mám zplnomocnění a budu jí moct vyřizovat na úřadech různé záležitosti...“(R2) Je to terénní program, terénní služba, která se specializuje na problematiku zdravotně sociální péče, registrace u lékařů, pojišťoven...Jak lidé mění pojišťovny, tak se často dostávají do problémů. Lákají je různí dealeri k registraci a nabízejí jim různé kupóny. A lidi, kteří jsou v tu chvíli bez prostředků, tak sáhnou v podstatě po čemkoli. „Pro všechny takový ty dealery a takový ty nabídky všeho druhu, je tohle úplný ráj. Teď je to trošičku mírnější. Ale jednu dobu, tak před třemi lety, to byl jeden za druhým a předháněli se. To pak byly s pojišťovnami velký problémy. Těch lidí, co se přeregistrovávalo, bylo strašně moc. A pak se ukázalo, že nemají kam, k jakýmu doktorovi jít, protože je nemají nasmlouvaný a tím pádem jsou bez zdravotní péče. A teď je to třeba maminka těsně před porodem...“(R1) Není to žádná zdravotní péče jako taková, nejsou to žádné zdravotní sestry. Ale sociální pomoc v oblasti zdraví včetně preventivních rad, upozorňování nastávajících maminek na povinné očkování, na zdraví životní styl, na změnu životních návyků. Na základě terénního výzkumu péče o zdraví a využívání veřejného systému zdravotní péče, provedeného v roce 2006, byla zjištěna nedostatečná péče o zdraví a nedostatečné využívání veřejného systému zdravotní péče (Tab. 1).⁸⁵V provedeném výzkumu tvořilo výzkumný vzorek 240 obyvatel vyloučených lokalit, využívajících služby zdravotně sociální pomoci. Byla mimo jiné zjištěna nízká registrovanost dětí u pediatrů a nízká registrovanost u ostatních lékařů (Obr. 1).

Obr. 1. Jsou Vaše děti registrovány u dětského lékaře?

⁸⁵ <http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/socialni-sluzby/zdravotne-socialni-pomoc/zdravi-versus-vyloucenii/>. In: [online]. [cit. 2015-04-27]. včetně (Obr.1)

	Počet odpovědí	% klientů
Praktický lékař pro dospělé	157	92 %
Dětský lékař	90	53 %
Zubní lékař	114	67 %
Ženský lékař	110	65 %
Specializovaný lékař	50	29 %
Celkový počet odpovědí	170	100 %

Tab. 1. U kterých lékařů jste registrováni?

5.1.3 Realizované programy

K realizovaným programům střediska DROM patří:

- Asistence prevence kriminality
- Terénní práce se zaměřením na rodiny s dětmi
- Komunitní centrum

5.1.3.1 Asistence prevence kriminality

Tento program poskytuje organizace od roku 2006 a jeho posláním je napomoci eliminaci kriminality a sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách. A to jak kriminality, při níž se obyvatelé stávají oběťmi trestné činnosti, tak i kriminality, kterou sami páchají. Práce je zaměřena na řešení jejich problematické situace v místě, kde žijí, s důrazem na principy spolupráce a respektování jejich svobodné vůle.

První dvě asistentky byly Romky. Chodily společně na pochůzky se státní policií, vše bylo hodně o spolupráci. Nyní státní policie trochu ochladla a moc to nefunguje, „...zřejmým důvodem bude fakt, že se ve vedení vystřídal hodně lidí...“(R1) V současné době asistenti fungují i při městské policii, celkem jsou zatím čtyři z plánovaných osmi.⁸⁶

---

⁸⁶ Foto součást přílohy II

Cílem programu je aktivně vyhledávat osoby v sociálně vyloučených lokalitách ohrožené kriminalitou nebo sociálně patologickými jevy a spolupracovat s nimi na snižování rizik spojených se současným způsobem života. Pomáhat klientům v kontaktu a komunikaci s institucemi a poskytovat doprovod na jednání s nimi (Policie, Probační a mediační služba, Soudy, Vězeňská služba, Výchovné ústavy, odborníci na drogovou závislost...). U listin a úředních dopisů vysvětluje jejich obsah a pomáhá napsat na ně odpověď, se svědky nebo oběťmi trestné činnosti pomáhá sepsat trestní oznámení.

Program se ve velké míře zaměřuje na problematiku páčání trestné činnosti ze strany dětí a mladistvých, a na sociálně patologické jevy v těchto cílových skupinách (např. záškoláctví, zanedbávání péče o dítě, domácí násilí, drogy...) a (R1) dodává: „...*Je pravda, že většina těch patologických jevů nebo kriminality, která se páchá z řad našich klientů, je spojena s návykovými látkami. Na základě toho, že je užívají, tak páchají trestnou činností, protože na to samozřejmě potřebují finance...*“

Věková kategorie klesá čím dál níž a nejedná se o žádnou marihuanu, ale o tvrdé drogy. Pro Olašské Romy se stal velkým zdrojem příjmu heroin. U této specifické skupiny to bylo ale donedávna úplně jinak, bylo to tabu, znamenalo to vyloučení z jejich komunity. „*Oni mají fakt svůj svět, svoje vnitřní zákony a nikoho tam nepustí. Zažila jsem na vlastní oči a uši, kdy se jednalo o problémy s drogami a oni tady pořádali přímo na dvoře⁸⁷ platný soud. Jednak si dávají finanční pokuty, ale ten nejvyšší trest je pro ně vyloučení...*“ (R1) Jenomže peníze jsou peníze, pro Olašské Romy hodnota na prvním místě. Typické krádeže už nejsou tak jednoduché a jsou čím dál obtížnější. Kamerový systém je všude čím dál rozšířen, lidi nemají už u sebe takové hotovosti. Romové zjistili, že drogy jsou veliký finanční zdroj. Jakmile mají u sebe nějaké množství, které hned prodají, tak jsou to rychlé peníze a obrovský zisk oproti drobným krádežím.

V Brně drogám propadli Romové hodně, včetně užívání. Heroin zde zavalil romskou komunitu velkým způsobem. Problém bývá ten, že obě látky bývají dost šizené a množství účinných látek je pak úplně minimální. Tím pádem je spotřeba obrovská a každý den si musí na svou dávku shánět prostředky. „*V tomhle se snažíme být policii nápomocní, protože je to problém, který pálí i rodiče těch dětí. Ti samozřejmě nechtějí, aby toto jejich děcka dělali. A když to udělají, tak je to pro ně hodně neřešitelný. Mají obavu z Olašských Romů, protože jít s nimi do konfliktu se nevyplácí. Tady opravdu funguje vyhrožování a*

---

⁸⁷ Foto součást přílohy II

podobné věci. A svědčení je v těchto případech úplně minimální, ty děcka informace ven nepustí. Nepůjdou proti těm, kteří jim to sami dávají...?!“(R1)

Ze zkušenosti svých kolegů bych k této záležitosti dodal, že se PČR setkává s problémem, když se zajistí nezletilý pod vlivem drog. Diagnostické ústavy je nechtějí přijímat, protože jsou pod vlivem drog. Při telefonátu s nimi je policistovi položena nejdříve otázka, zda užil nějaké drogy a kdy naposledy. Jediná možnost je pak zdravotní zařízení, kde je personál ale taky nechce přijímat, protože mají obavy z agresivity.

„Je to takový boj s větrnými mlýny. Ale myslím si, že pokud budou lidi na místech, co mají zájem to řešit a hledat možnosti, tak to jde. Ale ve chvíli, kdy na těch místech jsou lidi, kteří hledají jenom důvody, jak to nejde, a hledají bariéry, tak to prostě nejde. Důležitá je důvěra v polici, protože jak existují stereotypy na straně policie versus naši klienti, tak je to i naopak, naši klienti versus policie. A muset pak vysvětlovat, jak těm tak těm, že když budeme zabezdění v nějakých svých předsudcích, tak se nepohne nikdo nikam...?“(R1)

S tímto tvrzením samozřejmě nemohu jinak než souhlasit. Předsudky jsou velkým problémem nejen policistů, ale i běžných občanů. Na základě nějaké špatné zkušenosti s dotyčným pak často nesmyslně přiřazují negativní vlastnosti hned ostatním. A je těžké pak někomu vysvětlovat a přesvědčit ho, že tímto způsobem nelze vztahy řešit, a že se lze tímto způsobem těžko dopracovat k nějaké adekvátní společenské spokojenosti.

5.1.3.2 Terénní práce se zaměřením na rodiny s dětmi

Cílem této služby je prostřednictvím navázání kontaktu s dospělým členem rodiny podchycení problematické situace uvnitř rodiny, zvyšování kompetencí a samostatnosti klientů či rodin a následné zajištění stabilního rodinného zázemí.

Tento program nabízí klientům pomoc:

- Při řešení rodinných vztahů, problematiky otcovství
- Při jednání s orgány sociálně-právní ochrany dětí (výchovné problémy dětí, problémy dětí ve škole, úprava styku s dítětem, svěření dítěte do péče)
- S výběrem vhodné mateřské školky, přípravného ročníku, základní školy (pomoc s vyplněním přihlášky, při jednání se školou, se změnou školy) a se zajištěním doučování pro děti
- Se svěřením dítěte do péče nebo pěstounské péče, vyřízením sociálních dávek
- Se zajištěním azylového bydlení

- Při návratu dětí z ústavní výchovy
- Při jednání s úřady a institucemi, při sepsání úředních dokumentů a vyplnění formulářů

5.1.3.3 Komunitní centrum

Posláním komunitního centra, střediska komplexních služeb pro příslušníky vyloučených lokalit v Brně, je zaměřeni se na řešení otázky zaměstnanosti, aktivizaci a rozvoj osobního potenciálu. Přináší inovativní metody práce, zvláštní pozornost věnuje i práci s pachateli trestných činů, kterým byly uděleny alternativní tresty, a těm, kteří opustili zařízení pro výkon trestu odnětí svobody. Cílem je zavedení nových metod práce s dospělými příslušníky sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Brně. Hlavním cílem práce s touto cílovou skupinou je:

- Aktivizace podporující soběstačnost a rozvíjející osobní potenciál
- Zvyšování pracovních návyků a kompetencí nezbytných k uplatnění na trhu práce
- Podpora při vstupu do práce a při zvládání obtížných životních situací

Komunitní centrum nabízí tyto služby:

- Pomoc v lepším uplatnění na trhu práce
- Zlepšení schopnosti orientace v rodinném rozpočtu i dlužích
- Vzdělávací, volnočasové a společenské aktivity, počítačový kroužek
- Odborná psychologická pomoc
- Hlídaní dětem během účasti na aktivitách komunitního centra
- Doprovod na úřady a práce s klientem v jeho rodinném prostředí

Komunitní centrum je poslední aktivita střediska v rámci evropského projektu. Komunitní práce jsou propojené s programem asistence prevence kriminality, aby se rozšířila její nabídka i rozsah. Řada klientů ostatních služeb, které jsou na rozdíl od komunitního centra povinny řídit se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, z toho uniká. Tím, že musí naplňovat všechny ty podmínky a kritéria při uzavírání smluv, osobních plánů a naplňování hodnocení a s řadou klientů není možné tenhle způsob práce uplatňovat.

Ostatní služby se pak stávají tak formální jako ostatní instituce, a tím se ztrácí podstata práce. Ta musí být postavena na osobním kontaktu a na vytváření důvěry. Obzvláště v oblasti užívání drog a páchání kriminality, kde je vytvoření vztahu a důvěry mezi klienty opravdu na prvním místě. Protože ve chvíli, kdy je to na formální úrovni, administrativních

požadavcích a nedostatku času, tak ta podstata unikne. Služby nedovolují věnovat klientům takovou pozornost, oproti komunitnímu centru, které má možnost s lidmi pracovat hodně individuálně. Tím se mnohdy vyřeší mnohem víc než na formální úrovni, kdy se lidi neotevrou a neobjeví se pak vůbec ta pravá příčina toho, proč a opakovaně se dopouští něčeho, co je pro ostatní odsouzeníhodné.

Tým expertů vychází do terénu pravidelně jednou za měsíc a řeší buď obecné témata (užívání drog, prostituce, gamblerství a podobné jevy), nebo je možnost na místě řešit individuální problémy. Klientům, kterým byl soudně nařízen výkon obecně prospěšných prací jako alternativní trest, se umožňuje zapojit do aktivit komunitního centra. *„Nebo s nimi řešíme, když si neplní své povinnosti a mají nějaké problémy, co se děje, proč se to tak všechno děje...?“* (R1) Snahou je do problémů vždycky zapojit co nejvíc členů jejich rodiny, se kterou je spolupráce nezbytná. Protože ve chvíli, když se bude někdo motivovat a na něčem s ním pracovat, tak ve chvíli, kdy se vrátí tam, kde ho to bude zajímat, je ten efekt mnohem menší. *„Ale pokud s těma rodičema spolupracujeme a řešíme problémy společně, tak se ukazuje, že ten efekt je naopak mnohem větší. A oceňují to pak i ostatní instituce, včetně Probační mediační služby, Soudu nebo OSPODU“* (R1).

5.2 Nejčastější důvody vyhledání pomoci

V této podkapitole uvedu tři nejčastější důvody vyhledání pomoci klienta střediskem, při kterých jsem vycházel z údajů uvedených ve Výroční zprávě⁸⁸ střediska za rok 2013. V době zpracování bakalářské práce jsem bohužel ještě neměl k dispozici aktuální údaje za rok 2014, kromě údaje o zastavených neoprávněně nařízených exekucích. Probíhalo jejich zpracování, ale jak říká (R4): *„Ty příčiny jsou každým rokem v podstatě stejné, pouze se liší v tom objemu.“*

5.2.1 Předlužení

V roce 2013, stejně jako v předchozím, se cílová skupina nejvíce potýkala s narůstajícími dluhy a: *„...nejčastější příčinou vyhledání pomoci bylo předlužení“* (R4). Z celkového počtu zakázek se dvě třetiny týkaly dluhů u bank, zejména pak nebankovních společností. Třetina zakázek vzešla z pokut u Dopravního podniku města Brna za: *„...dluhy z jízd ‘na černo‘. Dopravní podniky začaly spolupracovat s různými společnostmi, které se*

---

⁸⁸ DROM, romské středisko Bratislavská 41, 602 00 Brno, www.drom.cz. *Výroční zpráva 2013*. Brno: Repropress, 2014.

orientovali na výkup těchto pohledávek. Ti pak navyšovali dluhy na náklady advokáta v rádech několika tisíc korun. V případě nařízené soudní exekuce se jízda 'na černo' za nezakoupený lístek v částce 25 Kč mnohdy přibližovala částce mezi 22 000 Kč-25 000Kč“ (R4).

V drtivé většině případů se jedná o exekuce vedené na základě neplatných rozhodčích nálezů, které ve svých úvěrových smlouvách sjednávaly firmy v rozporu se zákonem. Praxe úvěrových společností je pak taková, že původní (často bagatelní) dluh několikanásobně navyšují o úroky z prodlení, smluvní pokuty, náklady rozhodčího řízení a náklady exekuce. „Klienti sem často chodí s exekucemi z drobných půjček z nebankovních sektorů. Protože je nespláceli, tak pak dluh vyrostl na pětinasobek nebo desetinásobek. K tomu náklady advokáta...Takže z půjček pět-deset-dvacet tisíc byly najednou exekuce za sto-stopadesát tisíc a podobně...“ (R4) V těchto případech se klientům pomáhá při komunikaci s věřitelem a exekutorem, sestavuje se s nimi plán věřitelů, připravuje návrh na oddlužení a v některých případech se jim ve spolupráci s advokáty zprostředkovává právní pomoc v rámci nalézacího a exekučního řízení. V případě úspěchu u soudu se ve většině případů dluh snižuje na původní dlužnou jistinu, navýšenou pouze o úrok z prodlení.⁸⁹

V roce 2013 se povedlo úspěšně přerušit exekuce v částce 521 968 Kč a zastavit exekuce v částce 1 026 183 Kč. V roce 2014 se povedlo u 33 klientů DROMu zastavit neoprávněně nařízené exekuce v celkové částce 2 532 000 Kč a: „...nejen že se nám loni povedlo zastavit exekuce v této výši přesahující 2,5 milionu korun, ale v některých případech museli exekutoři to, co neoprávněně vymohli, našim klientům vracet. Celkem našim klientům loni vrátili skoro 80 000 Kč“ (R4). K dalším zdrojům dluhů patří také různé dluhy za mobily a dluhy na nezaplaceném zdravotním pojištění. Ty jsou spojeny s vyřazením z Úřadu práce.

5.2.2 Bydlení

Ztráta či ohrožení bydlení, hledání nového bydlení, dluhy na nájemném je druhým nejčastějším problémem klientů střediska a k tomu dodává (R4): „Třeba ubytovna Markéty Kuncové...⁹⁰ Tam končí všichni ti, kteří přišli o obecní byty. Neplatili nájemné a byla jim ukončena nájemní smlouva nebo nebyla prodloužena. Byli vystěhováni a obec jim nemůže

---

⁸⁹ [Http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/drom-exekuce.html](http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/drom-exekuce.html). In: [online]. [cit. 2015-04-27].

⁹⁰ Foto součást přílohy II

znovu bydlení poskytnout, protože musí prokázat svoji bezdlužnost. V této ubytovně se cena za jednu místnost pohybuje okolo neuvěřitelných 11 000 Kč. Na normálním trhu se občas podaří někomu poskytnout bydlení, klienti na to ale ne vždy mají. A když ty peníze na to mají, tak se setkávají s obrovskou diskriminací...“ (R4).

20 klientů získalo základní dovednosti potřebné pro hledání bydlení (práce s internetem, komunikace s pronajímatelem), 17 klientů začalo své problémy s dluhy na nájemném aktivně řešit (jednat s věřitelem a splácet). Svě dluhy na nájemném a službách, souvisejících s užíváním bytu, jich plně vyplatilo celkem 9. Nové bydlení si našlo 29 klientů a 13 klientům se podařilo prodloužit stávající nájemní smlouvy uzavřené na dobu určitou.

5.2.3 Zaměstnání

Oproti předchozím rokům počet realizovaných zakázek spojených s uplatněním na trhu práce v roce 2013 poklesl, stejně tak jako počet klientů, kteří si ve spolupráci se službou střediska našli nové zaměstnání. Obojí souvisí jednak s rostoucí nezaměstnaností a úbytkem pracovních míst obecně, ale také s otevřením nové služby Komunitního centra v rámci organizace. S tím začala spolupracovat s hledáním práce a zvyšováním kompetencí řada původních klientů programu střediska. Celkem bylo vyškoleny 65 klientů, na trh práce se jich podařilo umístit celkem 40. Z toho se v 16 případech jednalo o hlavní pracovní poměr na dobu neurčitou, ve 24 případech se jednalo o krátkodobé brigády (např. práce ve stavebnictví, strojírenství, u úklidových a bezpečnostních služeb apod.).

6 VÝZKUM MEZI TERÉNNÍMI SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY DROM

Šestá kapitola je rozdělena na dvě podkapitoly. V podkapitole 6.1 jsou zpracovány tři polostrukturované rozhovory a v podkapitole 6.2 je zpracována krátká kazuistika.

6.1 Rozhovory

K vypracování této části byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru se třemi respondenty.

Respondent (R2) – terénní sociální pracovnice s praxí 5 let, dosažené vzdělání vysokoškolské s titulem Mgr., obor Sociální pedagogika

Respondent (R3) – terénní sociální pracovnice s praxí 4 roky, dosažené vysokoškolské vzdělání s titulem Bc., obor Sociální poradenství

Respondent (R4) – vedoucí terénních sociálních pracovníků a právník střediska, praxe 11 let, vysokoškolský titul Mgr. právního zaměření

Výzkumné otázky (VO):

1. Jak chápou pracovníci DROMu koncept terénní sociální práce?
2. Jaká je charakteristika klientů střediska DROM?

Doplňující výzkumná otázka:

3. Důvody volby jejich práce?

Provedené rozhovory jsem si s předchozím souhlasem všech respondentů zaznamenal na nahrávací zařízení a následně provedl přepisy rozhovorů do textové podoby. Poté jsem provedl redukci zdrojových textů skrze parafrázování.⁹¹

VO 1: Jak chápou pracovníci DROMu koncept terénní sociální práce?

Sociální služby, programy a činnost střediska, vychází ze zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální služba spočívá v hledání klienta a následné oslovení klienta. V této fázi se jedná o jednání se zájemcem o službu. Pokud se protne to, co klient požaduje a služba to nabízí, uzavírá se dle zákona smlouva o sociálních službách. Pokud je případ složitější, tak: „...se požaduje souhlas se zpracováním osobních údajů a uzavírá se

---

⁹¹ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 9788026206446, s.181-210

smlouva písemná“ (R3). Pokud zákon umožňuje smlouvu ústní, uzavírá se smlouva ústní: „...ve většině případů se jedná o smlouvu písemnou“ (R4). V rámci smlouvy se stanoví cíl spolupráce, sestaví se plán a pak se realizují jednotlivé kroky. „Potkáváme se a spolupracujeme tak, aby se věc posunula někam k tomu cíli“ (R4). S každým klientem se sestavuje kalendář za účelem schůzek. Musí se dodržovat podmínky spolupráce a: „...řádné termíny schůzek, které klienti bohužel často nedodržují“ (R3), pravidla jsou přesně nastavené. Ale zase to není tak, že by klient na schůzku dvakrát-třikrát nepřišel, a spolupráce by s ním pak byla ukončena.

Při práci v terénu je práce s klientem rozdílná v tom, že se na místě nevyřeší tolik věcí. „Kontakt probíhá v přirozeném prostředí klienta a je to spíš tak, že se navazuje důvěra a vztah s klientem. Můžete si s ním dát třeba kávu, zakouřit anebo si popovídat o všem možném“ (R3). Mnohdy se pak může ještě najít i jiný problém, v podstatě se ti klienti poznávají ve větším měřítku. „Terénní práce je propojení konkrétních lidí s konkrétními lidmi, konkrétními místy“ (R2).

Pro přehled činností a práce terénního sociálního pracovníka s klientem slouží kontaktní kniha.⁹² Do ní se zapisuje datum, jméno klienta, co se řešilo, zda klient souhlasil se zpracováním osobních údajů, druh provedené intervence, cíl práce, popis obtížné situace. Pro elektronickou evidenci slouží: „...databáze, kde se popisuje spolupráce a pokud klientovi spolupráce s přiděleným pracovníkem nevyhovuje, tak má možnost provést jeho změnu“ (R4). Spolupráce s klientem se vždy po osmi schůzkách vyhodnocuje, a když zakázka končí, tak se zpracovává hodnocení.

„Cílem terénních sociálních prací je v každém případě vyřešení problému“ (R4). A také to, aby se člověk něco naučil a aby si mohl pomoci v budoucnu sám. Není to tak, že klienti do střediska přijdou, položí na stůl papíry a řeknou: „tak, já přijdu za týden... Vlastně ten daný problém neřešíme sami, ale spoluprací s klientem formou zaučování, zaškolování, učení práce na počítači, rad jak jednat se zaměstnavatelem...“ (R4). Je to o tom, pomáhat lidem v nepříznivé situaci a: „...integrovat je do činnosti takovou cestou, že využívám toho, co znám a co vím, že funguje...“ (R2).

V praxi je samozřejmě důležité komunikovat a ideálně dobře vycházet i s ostatními institucemi, se kterými klienti přicházejí do kontaktu. Jelikož se musí často komunikovat s institucemi za klienta, je důležité být jejich partnerem. Dle (R4) jsou pro terénní sociální

---

⁹² Foto součást přílohy III

práce Brno nejčastějšími spolupracujícími institucemi: „*Bytové odbory a jejich správy nemovitostí na městských částech, Orgány sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), Úřad práce, Magistrát města Brna, PČR, Probační a mediační služba, Městská policie, Školy a jejich zástupci...*“

VO 2: Jaká je charakteristika klientů střediska DROM?

Klienti střediska nejsou jen Romové, služby jsou určeny celé veřejnosti a etnicita se zde nějak nesleduje. „*My se neptáme, jste Rom, nejste Rom...? Není to tak, že by se museli odmítat klienti, protože nejsou Romové...*“ (R4). Ale nejčastějšími klienty jsou právě Romové. Lidé byli např. v devadesátých letech zvyklí, že dluhy nenarůstají do enormních výšek a nevymáhají se. Až když se zavedly exekuce, začaly se čísla přibližovat k milionům exekucí za rok. Především tedy u Romů, což je dáno jejich špatnou finanční gramotností. Podepisovali smlouvy, kterým nerozuměli. Pak vznikaly problémy.

To úzce souvisí se vzděláním, které je u Romů podstatně horší a většina Romů má pouze jen základní vzdělání. Jak říká (R2): „*Specifičtí jsou určitě v úrovni vzdělání, práce na počítači je horší, nezvládají třeba vyplnit složenku...*“ a shodně dodává (R4): „*Ne že by byli všichni analfabetní, ale nemají prostě tu přirozenou sociální síť kontaktů, která by jim pomohla se zvládnutím běžných věcí. Jako vyplnit složenku, formulář, komunikovat s úřadem...*“ Nekvalitní vzdělání je také způsobené diskriminací ve školství, kdy jsou Romové posíláni automaticky do zvláštních škol a (R4) dodává: „*Jeden z faktorů je ten, že rodiče samotní navštěvovali tyhle školy a nemají dostatek kompetencí, aby ty děti udrželi na normální škole. Další faktor je samozřejmě rasismus, kdy v podstatě romské dítě v normální škole by na tom nebylo asi dobře...*“

Vzdělání není u Romů vysoko v žebříčku hodnot a s tím souvisí i špatné uplatnění na trhu práce. A s diskriminací se Romové potýkají i na trhu práce. Jsou mezi nimi tací, kteří pracovat nechtějí a tací, kteří pracovat opravdu chtějí: „*...a tu možnost nemají, protože je Češi hází všechny do jednoho pytle. Je to v lidech hluboko v podvědomí a je to dáno především předsudky. Klienti jsou lidé jako každý jiný. A i když je to s některýma občas náročnější, tak to není tak hrozný, jak by si některý člověk představoval*“ (R3).

Romové žijí hlavně pro svou rodinu, žijí způsobem teď a tady a nekladou si žádný důraz na své vzdělání, což dáno jejich kulturou a žebříčkem hodnot.

Doplňující otázka: Důvody volby jejich práce?

Všichni respondenti zde shodně uvádějí, že se pro tuto práci rozhodli z důvodu účelnosti a zajišťování sociální pomoci a ochrany. A taky z důvodu, že se jedná o pomáhající profesi. Respondenti (R2) a (R3) jsou zároveň pracovníci s vysokoškolským vzděláním sociálního zaměření.

(R2) uvádí: *„Důvodem mé volby pro tuto práci byl fakt, že je zaměřena na dospělé, kteří mají nějaké problémy, rodiny s dětmi...Líbí se mi ta chuť, dělat ty věci jinak.“* Ta terénní práce širší, než práce sociálního pracovníka na úradě. (R3) dodává: *„Baví mě to, můžu říct, že mě to naplňuje. Mám ráda přímou práci s lidmi.“* (R4) nikdy nepracoval jako terénní sociální pracovník. Rovnou se hlásil na místo právníka a vedoucího pracovníka terénních sociálních prací. V této oblasti, hlavně tedy oblasti právní, působil vždycky. Buď jako dobrovolník, nebo jako zaměstnanec v různých neziskových organizacích. K tomu uvádí: *„Tato nabídka mě před 11lety oslovila a přišla mi prospěšná a užitečná. A jednak, na rozdíl od typicky nevládních organizací, je ta práce stabilnější tím, že jsme dotováni městem.“*

6.2 Kazuistika

Tuto krátkou kazuistiku s názvem Svěření dítěte do péče babičky jsem se rozhodl zahrnout do praktické části z toho důvodu, že jsem byl jejím účastníkem v terénu s terénním sociálním pracovníkem (specializace na práci rodin s dětmi).

Paní Vlasta

- 54 let, vdaná, 2 děti
- nezaměstnaná

Paní Vlasta žije s manželem a s dcerou v Brně. Bydlí v pronajatém bytě, protože mají dluhy a město jim nemůže z tohoto důvodu přidělit městský byt. Dcera má dítě, pětiletého chlapce Mirka. Paní Vlasta je v invalidním důchodu a její manžel příležitostně pracuje na stavbách.

Klientka oslovila středisko s žádostí o pomoc z důvodu, že její starší dcera odešla před několika dny bez udání důvodu z domova. Nechala ji na starost svého syna Mirka, vnuka paní Vlasty. Dcera odešla z domu před čtrnácti dny, a jelikož má Mirek zdravotní potíže a dochází často k lékařům na vyšetření, klientka potřebuje zařídit, aby byla jeho zákonný zástupce a aby na něho mohla také pobírat sociální dávky. Všude, kam paní Vlasta s

vnukem přijde, tak po ní chtějí vidět papíry, že je jeho zákonný zástupce. A tyto záležitosti se musí řešit soudně.

Terénní sociální pracovnice si tedy domluvila s klientkou schůzku u ní doma, aby jí pomohla s řešením tohoto problému. Nejdříve jí poradila, že musí zajít na PČR a nechat vyhlásit po dceři pátrání. Tím se pokusit zjistit, kde se dcera nachází a zda není obětí nějakého trestného činu. To již paní Vlasta udělala, asi po pěti dnech od chvíle, co dcera z domu odešla. Na základě trvání na tom, že chce vnuka do své péče, jí terénní sociální pracovnice vysvětluje následující postup.

Když se dítě ocitá bez péče a matka ho opustí, tak jako první se v těchto případech oslovuje otec dítěte. Ten je však v rodném listě neuveden. Poté následují rodinní příslušníci (sourozenci, tety, babičky...) Vždy se dává přednost rodině před náhradní péčí, v této době preferovaným pěstounstvím. Pěstouni jsou připraveni převzít si dítě ihned do péče, a pokud ne, tak se nařizuje péče ústavní.

Terénní sociální pracovnice sepisuje tedy Návrh na předběžné opatření, které si podává občan sám za sebe OSPODu a zde příslušnému kurátorovi. Soud poté vydává do sedmi dnů Usnesení, na základě kterého se žadatel buď stává, nebo nestává zákonným zástupcem dítěte. K soudu se podává Návrh o svěřeni do péče a poté probíhá v rozmezí zhruba šesti měsíců šetření ze strany sociálních pracovníků. Soud pak rozhodne, zda dítě bude nebo nebude svěřeno žadateli do péče.

Celý tento proces je složitý, a proto je terénní sociální pracovnice neustále v kontaktu s klientkou. Ta si stále neumí vysvětlit, proč dcera z domu odešla a opustila své dítě. Nakonec dodává, že možným důvodem je drogová problematika. Dcera se poslední dobou stýkala s podivnými přáteli a připouští, že se mohla chytnout „špatné“ party.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce je zaměřena na romskou menšinu, její potřebou sociální pomoci, či případné možné vyhledání sociální pomoci u terénních sociálních pracovníků v nenadálé nepříznivé životní situaci.

V teoretické části této bakalářské práce bylo úkolem vymežit romskou populaci, seznámit se s ní bližším popisem, popsat možné důvody vyhledání sociální pomoci, která je poskytována formou terénní sociální práce a jejími terénními sociálními pracovníky. Tuto pomoc s oporou zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, definovat, a na závěr teoreticky vyjádřit vztah sociální pedagogiky k dané oblasti. K tomuto jsem si teoretickou část rozdělil na 4 kapitoly.

První kapitola se zabývá teoretickým vymezením Romů a jejich hlubším poznáním na základě popisu jejich historie, kultury a demografie. Zde popisují jejich původ, odchod z Indie a počátky příchodu do Evropy. Zmínka je zde o nejvyšších hodnotách Romů, jejich tradičních zvycích, jazyku a popisu struktury romské komunity. Druhá kapitola je zaměřena na popis terénních sociálních prací a terénních sociálních pracovníků, jejich cílů, možných cílových skupin a příčin sociálního vyloučení Romů. V třetí kapitole jsou popsány významné organizace a instituce v Brně, zaměřené na spolupráci s Romy, a v poslední čtvrté kapitole je vyjádřen vztah a sociální pedagogiky k dané oblasti.

V praktické části bylo úkolem porozumět výzkumnému problému:

➤ Příčiny vyhledání sociální pomoci u terénních sociálních pracovníků ze strany Romů

Cílem praktické části bylo zjistit:

1. Jaké jsou nejčastější důvody vyhledání sociální pomoci klientem?
2. Jaké je poslání terénního sociálního pracovníka střediska DROM?
3. Jaká je charakteristika klientů střediska DROM?

K tomuto jsem si praktickou část rozdělil na 2 kapitoly a jejich podkapitoly. Pátá kapitola se zabývá popisem činností romského střediska DROM v Brně a jejich nabídkou služeb a programů. Tím z části odpovídá na první cíl, kdy se za pozadím všech nabízených služeb a programů se skrývá velké riziko ohrožení sociálním vyloučením, především pak u romského etnika, které je jím v naší společnosti ohrožené nejvíce. Cílem střediska je za pomocí nabízených služeb a programů tyto rizika eliminovat, nejlépe se jim vyvarovat. Velký význam spatřuji v uplatnění sociální pedagogiky při realizaci těchto služeb a

programů, kde zaujímá sociální pedagogika své místo. Troufám si bez nadsázky říci, že toto středisko činí v boji proti ohrožení sociálním vyloučením opravdu maximum. A lze říci, že je v tomto ohledu velkým nástrojem užití sociální pedagogiky a především vzorovým příkladem dobré praxe v boji proti sociálnímu vyloučení. Podkapitola 5.2 odpovídá na první cíl praktické části. V ní jsou vyjmenovány tři nejčastější důvody vyhledání sociální pomoci ze strany Romů: 1. Předlužení, 2. Bydlení, 3. Zaměstnání. Šestá kapitola je zaměřena na výzkum mezi terénními sociálními pracovníky a v podkapitole 6.1 je na základě zpracovaných výzkumných otázek vysvětlen druhý a třetí cíl.

Pohled na koncept terénní sociální práce se u všech třech respondentů shodoval, v podstatě jsem zde nepostřehl žádné výrazné odlišnosti. Lze konstatovat, že veškerá činnost a nabídka služeb se řídí dle zákona a má přesně stanovené pravidla. Práce terénního sociálního pracovníka je úzce spjata s požadavky kladené na práci sociálního pedagoga a jeho práce má velký význam při hledání a následném odstraňování příčin nepříznivých situací klientů. Těmi jsou lidé ohrožení sociálním vyloučením, především Romové. U nich to je dáno především jejich negramotností spojenou s nízkou úrovní vzdělání. To u Romů není vysoko v žebříčku hodnot, s tím souvisí špatné uplatnění na trhu práce. Zde se často setkávají s diskriminací, nejen zde, ale například i v oblasti bydlení či školství. Všichni respondenti k důvodům volby jejich práce shodně uvádějí, že se pro tuto práci rozhodli z důvodu účelnosti, zajišťování sociální pomoci, ochrany a z důvodu toho, že se jedná o pomáhající profesi. To znamená, že jejich práce nekončí koncem pracovní doby, ale své práci se věnují i ve svém volném čase. Je tedy jejich posláním. Přiblížení práce terénního sociálního pracovníka je v podkapitole 6.2 na základě krátké kazuistiky.

K výzkumnému problému: „Příčiny vyhledání sociální pomoci u terénních sociálních pracovníků ze strany Romů?“ uvádím, že k těmto příčinám patří: 1. Nízká úroveň vzdělání, 2. Kultura, 3. Žebříček hodnot. Protože se Romové vyznačují nízkou úrovní vzdělaností (hlavní příčina nezaměstnatelnosti), odlišnou kulturou a především rozdílnými hodnotami oproti majoritní společnosti, tak cesta k úspěchu Romů v české společnosti je spojena se vzděláním. To je však v ostrém konfliktu s principy romské rodiny, která ovšem v hodnotovém žebříčku nositelů romství hodnot zaujímá příčky nejvyšší.

Proto se domnívám, že k částečnému řešení problému by mohla pomoci změna žebříčku hodnot u romské společnosti. A to tak, že vzdělání by se mělo pohybovat u těch příček nejvyšších. K dosažení lepších vztahů a spokojenosti mezi majoritní společností a romskou

menšinou považuji za vhodné potlačit diskriminaci, která je často následkem předsudků. Ty mají v tomto směru mnohdy negativní vliv a také pouhá snaha má zde svůj smysl.

Závěrem chci říci, že záměrem této bakalářské práce bylo nahlédnout do romské komunity, vidět problematiku romské menšiny také z jiného úhlu pohledu a tím se jí pokusit alespoň částečně pochopit. Mně se to, díky této bakalářské práci, podařilo, což považuji za úspěch největší...

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH. *Slabikář sociální práce na ulici: supervize, streetwork, financování*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 99 s. ISBN 8072391488.
- [2] ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 9788026200277.
- [3] BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí*. Praha:2005, ISBN 80-903510-1-8
- [4] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 9788024619668.
- [5] FUCHS, Filip. *Terénní sociální práce ve městě Brně*. 1. vyd. Brno: Magistrát města Brna, 2009, 28 s. ISBN 9788026005698.
- [6] GULOVÁ, Lenka. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 212 s. ISBN 9788021047242.
- [7] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 9788073674854.
- [8] HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1998, 51 s.
- [9] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, 117 s. ISBN 8070673559.
- [10] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Odkud jsme přišli, kdo jsme, kam jdeme? In: MANUŠ, E. Jdeme dlouhou cestou*. Praha: Argot vitae, 1998. 1. vyd., s. 23-29. ISBN: 80-901964-5-4
- [11] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras: = Můžeme se domluvit*. 3., nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, 129 s. ISBN 8070679050.
- [12] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 129 s. ISBN 80-244-0496-6.
- [13] JAKOUBEK, Marek a Ondřej PODUŠKA. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 174 s. ISBN 80-7239-140-2.

- [14] JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Vyd. 1. Praha: BMSS-Start, 2004, 317 s. ISBN 80-86140-21-0.
- [15] JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 383 s. ., ISBN 80-86473-83-x.
- [16] JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 359 s. ISBN 9788073251789.
- [17] JŮZL, Miloslav a kol. *Metody sociálně výchovné práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 90 s. ISBN 978-80-87182-31-4.
- [18] KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
- [19] KALEJA, Martin. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012, 202 s. ISBN 978-80-7464-175-6.
- [20] KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001, 52 s. ISBN 8024602229.
- [21] KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 211 s. ISBN 9788074190315.
- [22] KOLKA, Milan, Ivona PAVLÍČKOVÁ a Miloš VEČEŘA. *Píšeme seminární a diplomové práce na počítači*. 2., dopl. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 297 s. ISBN 978-80-210-5463-9.
- [23] LACKOVÁ, Elena. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Vyd. 1. Praha: Triáda, 1997, 270 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-901861-8-1. s. 88
- [24] MARUŠIAKOVÁ, Jelena. *K problematike cigánskej skupiny, Slovenský národopis* 33. Bratislava, 4/1985. s. 698
- [25] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 9788073678180.

- [26] MICHALÍK, Jan. *Poradenství pro uživatele sociálních služeb*. 3., dopl. a upr. vyd. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2009, 64 s. ISBN 9788087181010.
- [27] NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 8071787418.
- [28] NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1999, 173 s., [32] s. obrazových příloh. ISBN 80-7260-022-2.
- [29] POKORNÝ, Jiří. *Úspěšnost zaručena: jak efektivně zpracovat a obhájit diplomovou práci*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004, 207 s. ISBN 80-7204-348-x
- [30] RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012, 62 s. ISBN 978-80-87182-25-3.
- [31] SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004, 237 s. ISBN 80-210-3455-6.
- [32] STEWART, Michael. *Čas Cikánů*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2005, 275 s. ISBN 80-7364-017-1.
- [33] ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
- [34] ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 95 s. ISBN 80-7169-528-9.
- [35] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 9788026206446.
- [36] VAŠEČKA, Imrich. *Principy sociálnej pomoci vo vzťahu k rómskému etniku na úrovni lokálneho spoločenstva*. In: Sirovátka T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: MU FSS a nakl. Georgetown, 2004.
- [37] WEDLICOVÁ, Iva. *Terénní sociální práce v praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008, 143 s. ISBN 9788070449752.

POUŽITÉ ZÁKONY, PŘÍRUČKY ,INTERNETOVÉ ZDROJE

Zákony:

[1] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách - Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum : 2014 : redakční uzávěrka 3.2.2014. Ostrava: Sagit, 240 s. ISBN 9788074880414.

Příručky:

[1] DROM, romské středisko Bratislavská 41, 602 00 Brno, www.drom.cz. *Výroční zpráva 2013*. Brno: Reppress, 2014.

[2] *Studijní materiály dvoustupňového vzdělávacího programu pro terénní sociální pracovníky - stupeň I*. Vyd. 2. Brno: Drom, 2004, 83 s. ISBN 8090347207.

Internetové zdroje:

[1] [Http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf](http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf).

[2] [Http://skola.romea.cz/cs/historie](http://skola.romea.cz/cs/historie).

[3] [Http://www.cpsims.fss.muni.cz/brno.php](http://www.cpsims.fss.muni.cz/brno.php).

[4] [Http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/drom-exekuce.html](http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/drom-exekuce.html)

[5] [Http://www.multimediaexpo.cz/mmec](http://www.multimediaexpo.cz/mmec).

[6] [Http://www.iqrs.cz/cs/iqrs](http://www.iqrs.cz/cs/iqrs)

[7] [Http://www.ped.muni.cz/wsocedu/kmv/index.php?q=node/4](http://www.ped.muni.cz/wsocedu/kmv/index.php?q=node/4)

[8] [Http://www.ratolest.cz/co-delame](http://www.ratolest.cz/co-delame).

[9] [Http://www.romodrom.cz/cs/](http://www.romodrom.cz/cs/).

[10] [Http://www.rommuz.cz/o-nas-2/](http://www.rommuz.cz/o-nas-2/).

[11] [Http://www.srn.m.cz/#1-2-v-soucasnosti](http://www.srn.m.cz/#1-2-v-soucasnosti)

[12] [Http://www.zabrdovice.cz/romove.php](http://www.zabrdovice.cz/romove.php)

SEZNAM PŘÍLOH.:

PŘÍLOHA I.:

Mapy migrace Romů do Evropy

PŘÍLOHA II.:

Soubor fotografií

PŘÍLOHA III.:

Romské noviny Romano Hangos

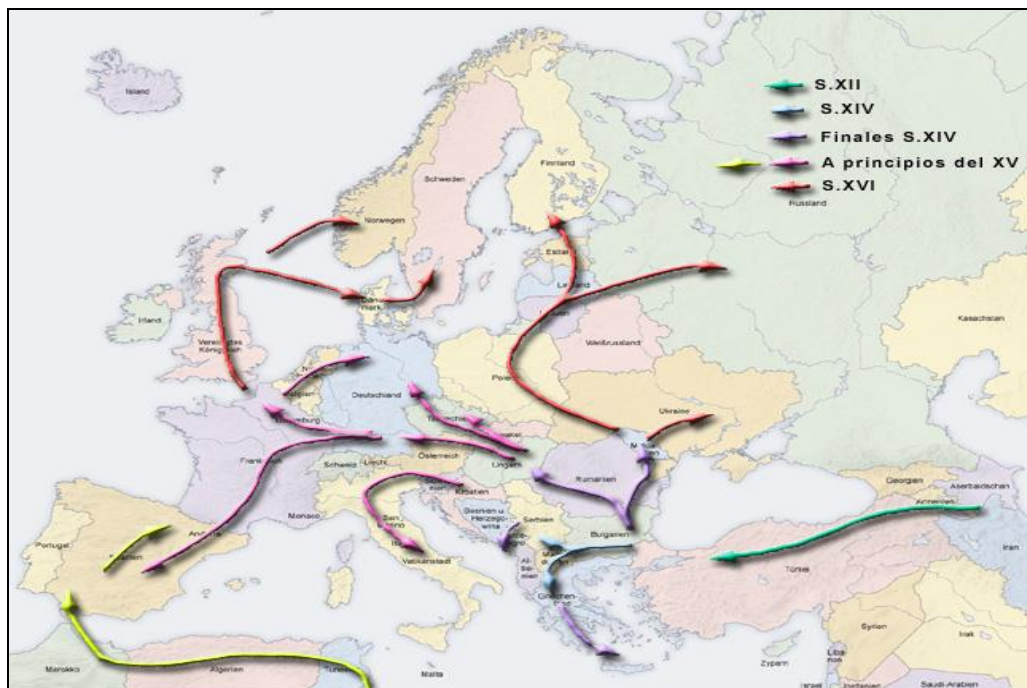
Kontaktní kniha

Přepis polostrukturovaného rozhovoru

PŘÍLOHA I.: MAPY MIGRACE ROMŮ DO EVROPY

Zdroj: [Http://skola.romea.cz/cs/historie](http://skola.romea.cz/cs/historie). In: [online]. [cit. 2015-04-27].

Zdroj: [Http://www.multimediaexpo.cz/mmec](http://www.multimediaexpo.cz/mmec). In: [online]. [cit. 2015-04-27].

PŘÍLOHA II.: SOUBOR FOTOGRAFIÍ

Muzeum romské kultury v Brně (zdroj: vlastní archiv)

Tradiční romský kočovný život

Kočovný vůz byl po staletí pro Romy nejen hlavním prostředkem dopravy, ale i obydlím – přístřeškem po většinu roku

PŘÍLOHA II.:

Při táboření spali v dřevěném nebo deskovém vozu s upevněnou plachtou pouze starší lidé, ženy a malé děti

Maringotka – tu si pořizovali pouze majetnější kočovní Romové, byla zdobena kovem, malbou a dřevořezbou

PŘÍLOHA II.:

První československý romský právník Tomáš Holomek

Propůjčení medaile JUDr. Tomáši Holomkovi za obranu vlasti

PŘÍLOHA II.:

Typický oděv tradiční romské ženy

PŘÍLOHA II.:

Romské obydlí na Slovensku

(zdroj: [Http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Soubor:Gypsy_settlement.jpg](http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Soubor:Gypsy_settlement.jpg) [online]. [cit. 2015-04-27].

Nejznámější ubytovna na ul. Markéty Kuncové v Brně (převážně romská)
(zdroj: vlastní archiv)

PŘÍLOHA II.:

Asistenti prevence kriminality v Brně s PČR (zdroj: vlastní archiv)

Nádvoří romského střediska DROM (zdroj: vlastní archiv)

PŘÍLOHA II.:

DROM, romské středisko, ul. Bratislavská 41, Brno (zdroj: vlastní archiv)

Ředitel romského střediska DROM pan Zima s autorem této BP

PŘÍLOHA III.:

Romské noviny Romano hangos

Romano hangos

ROMSKÝ HLAS – ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE

ROČNÍK 16 • ČÍSLO 18 • VYŠLO 30. LISTOPADU 2014

zprávy

OSTRAVA – Fotbaloví chuligáni surově zmlátili sedmnáctiletého Roma na cestě za nákupem. Fanoušci Baníku Ostrava ve večerních hodinách mladíka srazilí pěsmi k zemi, kopali do něj a také ho pořezali nožem. Prepadený mladík je dosud v nemocnici, vyprovodit zatím nemůže či nechce. Vedle mnoha pomohoděním má podle všeho zlomený nos.

DUCHCOV – Na začátku listopadu se zde konalo ustavující zasedání nově zvoleného zastupitelstva města. V zastupitelstvu usedli také tři zástupci extremistické Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS). Ústecké vedení ČSSD nevrátilo kvůli koalici s DSSS duchcovskou burku sociální demokracie, jak sliboval Bohuslav Sobotka, nevyhločilo ani žádného člena. Místopředseda Milan Chovanec je přesvědčen o tom, že existovaly i jiné koalici možnosti než spojení se s neonacisty.

FRANCIE – Zemětel romský kytarista Ricardo Balardo, známý pod pseudonymem Manitas de Plata. Dříve byl považován za jednoho z nejznámějších evropských umělců ve světě. Balardo natočil 80 alb a prodal jich kolem 93 milionů. Manitas de Plata zpouparizoval ve světě romskou hudbu a španělské flamenco. Mezi jeho nejlepší přátele patřili takoví umělci jako básník Jean Cocteau, malíři Pablo Picasso a Salvador Dalí a herečka Brigitte Bardotová.

Příchuť, kterou zanechaly komunální volby, ještě delší dobu budeme cítit

foto: Internet

Ty letošní měly dva charakteristické rysy. Prvním bylo, že vítězi ve volbách se staly vesměs místní volební sdružení. Jednozáměrně voliči dali najevo svou nespokojenost s dosavadními vládními uskupeními na radnicích v podobě klasických volebních stran. Snad jediné s výjimkou města Prahy se na radnicích stihl nectekný průvan a nezostal kámen na kameni, jak se říká. Opět až na výjimky, se sociální demokracie propadla až o tři místa v pořadí. ANO dopadlo lépe a to jediné proto, že si ještě stále stačí uchovávat rys strany volené z protestu.

Tento rys voleb můžeme obecně považovat za úspěšný zejména z pohledu Romů i jiných menšin. Jestliže volební strany naznačují ochotu a snahu o změny ve stávající komunální politice, pak je nemyšlitelné, že by do této změny neměl

spadat i problém soužití Romů a s Romy, včetně řešení jejich tíživých sociálních a bytových problémů, spojených se životem na okraji a v izolaci. Do půl roku uvidíme, zda tento předpoklad vyjde.

Tim druhým rysem je okolnost, že v několika městech byly volby na základě rozhodnutí krajských soudů prohlášeny za neplatné, protože údajně došlo ke „kupčení“ s volebními hlasy. Stalo se tak v městské části Brno-sever, která sama o sobě má počet obyvatel jako kterékoli okresní město. Došlo k tomu tak, že jeden z Romů chtěl zvýšit početní účast Romů ve volbách a současně podpořit stávajícího starostu ze sociální demokracie, který prokázal dobré a lidské přístupy vůči občanům, kteří v této části měli snad 20 let smůlu, trpíce pod vládou pravice strany. K podpoře těchto dvou,

řekněme, že bohulibých úkolů, použil organizátor voleb již méně chvalyhodných způsobů v podobě poskytnutého občerstvení a umírněného pití. Řeklo by se, že nic proti ničemu. Co volby na světě probíhají, probíhají za účasti piva a burty, což se považuje za normální, pokud není nikdo k ničemu nucen a nevyplní se mu volební listek. To se v tomto případě nestalo a soudně neprokázalo. Autor tohoto článku má k dispozici text soudního rozhodnutí. Na rozdíl například od města Chomutov, kde volební listky byly předem někým jiným než voličem vyplněny.

Naškrty se otázka, proč za stejných podmínek nebylo postěženo ANO v přecházejících parlamentních volbách, kdy sám předseda strany chodil a nabízel koblíby s ujákněním, že pod jeho vládou bude lépe. Pravda, neměl se žalobce, nebyl ani soudce.

Pro úplnost dodáme, že stávající starosta městské části Brno-sever ze sociální demokracie podal stížnost k Ústavnímu soudu, ale soudní verdikt nemá charakter odlišného účinku, platí! Nové volby budou a jak k tomu už ustavená koalice se starostou přijde!

Soud se nezabýval otázkou, která určitě je na místě, jak dalece snadno spočítatelná skupina Romů ve větší či menší míře mohla výsledkem voleb ovlivnit. Tak nám to v té demokracii chodí! Někdy ji dost přeháníme, jindy máme hlubo-

kou absenci prvků demokracie – a nic s tím nenaždíme.

A nakonec skandál, který se našelší nikde nezopakoval. V Duchcově se ustavila posolební koalice sociálních demokratů s komunisty a neonacisty, a to v době, kdy už se situace ve městě díky judoovému filantropovi stabilizovala a uklidnila. Díky této nechtěné koalici se vládní pravděpodobně rozdělují znovu. O to se neonacisté už aktuálně docela snaží. Nejde o morál ani tak jako o tu hrůzu, že zcela otevřený rasismus zvolili občané tohoto města jako způsob řešení. Je to možné? Tady zůstává rozum stát.

Karel Holomek

z obsahu

Téma čísla: 17. listopad	strana 2 a 3
Humanitární pomoc na Ukrajině reportáž z české výpravy do zakarpatských romských osad	strana 1 a 7
Mikroměsto	strana 4
Gogol Bordello profil cikánské punkové kapely	strana 6

Pomáháme Romům – Česká výprava na Ukrajinu

Dali jsme jim kus svého srdce, tak budou vědět, že někomu to není jedno. Jejich životy mohou být silnější a svobodnější...

Radim Kupec

V Ukrajinských Karpatech nedaleko Užgorodu se nachází zakarpatská vesnice Svaljansk. V samém srdci Svaljansku se nachází velký romský tábor, kde žije přibližně čtyřicet a půl tisíce Romů. Romano hangos málo letos možnost navštívit tento tábor a vidět na vlastní oči, jak zde lidé žijí a jak jim pomáhají aktivisté a dobrovolníci z ČR.

Historie spolupráce českých humanitárních aktivistů, podnikatelů, dobrovolníků a dokumentaristů se zakarpatskými Romy ve Svaljansku začala už vloni. Hlavním počinem humanitární mise z Česka byla záchrana romská ženy jménem Marie a její stejnojmenné dcery. Obě se ocitly v nouzi poté, co Marie přišla o muže a její dům se rozpadl.

V troskách zřícené chýše obě Marie musely přežít zimu. Ostatní obyvatelé tábora odmítli Marii pomoci, protože ji považovali za prokletou.

Ze sbírky založené v ČR na pomoc Marii s decrou a z vlastních zdrojů hradečský podnikatel a humanitární aktivista Radim Kupec nasbíral potřebnou částku 110 000 Kč k výstavbě malého domku na kopečku. Spolu s dvanácti dobrovolníky a týmem dokumentaristů přijel loni v říjnu do Svaljansku a za týden byla práce dokonána. Marie získala poměrně pěkně bydlí a jedním z výstupů byl i dokument, který letos čestí přítelkyně Marie a její dcery přivezli do Svaljanského tábora.

Letošního humanitárního zájezdu na Ukrajinu se zúčastnilo bezmála dvacet Čechů. Konvoj čtyř aut veze do Svaljansku desítky pytlů humanitární pomoci. Převážně šlo o dětské oblečení a hračky. Část darů z ČR obdrželi Romové z men-

Pokračování na str. 7

foto: Sabir Agalarov

PŘÍLOHA III.:

reportáž

NOVEMBROS

Romachangos

LISTOPAD

Pomáháme Romům – Česká výprava na Ukrajinu

Dokončení ze str. 1

lího tábora Volovetsk nedaleko Košecy, den před návštěvou tábora ve Svaljansku. Po špatné průjezdné cestě k táboru mohli vyjet jen Radimův Jeep a koňmi zapřážené vozy místních obyvatel. Romové český zájezd přivítali přátelsky, dospěli i děti vyběhli do dvora. Romská žena s dítětem na rukou hned prošla, abychom ji poskytl tlakové obvazy pro jejího muže, který si zlomil nohu. Nic takového jsme s sebou neměli, a tak po krátké diskusi s místními se začaly rozdávat věci. Po několika šarvátkách mezi místními věci byly rozdány. „Hmotná pomoc byla reálnou pomocí před zimou. Nakolik ji skutečně potřebovali, nevíme. Věci, které jsme přivezli, spíše sloužily jako vstupenka do ghetta a způsob naší sebezpečenosti, a to se mi nelíbilo,“ sděluje svoje pocity student divadelní fakulty JAMU a aktivista Jan Neubauer. „Učíme je brát to, co jim někdo dává, neucíme je něco chtít a realizovat své sny,“ dodal.

Na rozdíl od loňské výpravy pod vedením Radima Kupece, která byla zaměřena na stavbu domu pro romskou ženu s dekou, letošní byla zaměřena více jako turistická. „Letos na Ukrajinu jela výprava složená z mnohem více lidí než vloni. Vznikla spousta nových vztahů a kamarádství, několik lidí projevilo zájem o další cestu, která bude na jaře a bude pracovní. Budeme stavět hřiště. Letos jsme jen rozdali materiální pomoc a zkontrolovali Mariin dům,“ vysvětluje důvod cesty Radim.

Po rozdaní věcí ve Volovetsku se výprava vydala do Svaljanského velkého tábora za Marii a ostatními Romky. Okolo třetí hodiny odpoledne jsme se potkali s obyvateli velkého tábora. Tým dokumentaristů zahájil instalaci projektoru, prostřednictvím kterého byl na jeden z domů v osadě Romů promítnut film *Maria a Maria* natočený vloni. Jelikož pro všechny se našlo u plátna místo, část mladých Romů postavala u ohně. Po seměně následoval pouštění lampiónů. Každý lampión, který se vznesl do večerního nebe, doprovázel mohutný aplaus, jakého se často nedostane ani známým českým hudebním kapelám na koncertech. „Děcka se

dokázaly sejit a okamžitě dělat společné aktivity, sledovat film, pouštět lampióny, tančit a zlobit. Já viděl stovky malých kamarádů, kteří byli šťastní za ty lampióny, i když jich pár sestřelili šutry, za to kolečko, kde tancovali i za ten film,“ konstatuje své postřehy Radim Kupec. Po shlédnutí filmu a pouštění lampiónů účastníci expedice začali rozdávat humanitární pomoc. Ve tmě nerozříděné oblečení a bračky se vysypaly na dvůr mezi domy. Následoval dokumentovaný boj o věci. Někdo odesel se spoustou darů, jiný s nepořízenou. Část Romů se přebíráni materiální pomocí neúčastnila a jen z kopečka natáhla průběh večera na chýřné telefonky. Část žertovala u ohně. „Zůstalo pro mě záhadou, co jsme chtěli dětem tentokrát dát. Nedali jsme jim pocit, že nám na nich záleží. Dali jsme jim oblečení, které se bude hodit, ale bez kterého by se asi obešli. Promítli jsme jim film v jazyce, kterému nerozumí. Dali jsme jim pocit klidu, neboť se každý od nás dostal rovným dílem. Za to, co jsme jim dali, bychom se měli omluvit, neboť jsme jim dali důvod chovat se nedůstojně. Viděli nás jako dárcy, které jejich skutečný život nezajímá,“ říká svůj názor účastnice expedice, novinářka Ludmila Bargerová. „Všechny věci mezi sebou přerozdělili, nemám o to obavy. Žádný jiný model distribuce humanitární pomoci zatím neexistuje. Mám zkušenosti z předávání věcí v Čečensku i v Afghánistánu. Tohle, co jste viděli, je jen slabý odvar toho, co se jinde děje,“ vysvětlil Radim Kupec.

Když skončí s předáváním humanitární pomoci, všichni se rychle přesouvají ke svým vozům. Skupina je rozdělena na ty, kteří mají ze sebe dobrý pocit a na ty, v jejichž srdcích utkvěla rozpačitost. „Návštěva romských osad pro mě byla iniciačním zážitkem. Teprve v kontaktu s lidmi, kterým směřujeme naši pomoc, jsem si uvědomila, jak jsou takové zásahy osídlné, pokud je člověk dělá nepoučeně, i když s dobrou vůlí. Problém tkví už v samotném slově pomoc, protože evokuje závislost. Dar nebo vezeme vám nějaké zimní oblečení pro našich dětech, které už z toho vyrostly, by bylo mnohem ferovější ozna-

čení. Druhým problémem, který si uvědomili mnozí z nás, je samotný kontakt s místní komunitou. Pokud do osady vtrhne pár desítek lidí s foťáky a kamerami, proměňuje se domov místních obyvatel ve scénu, kulisu. Od úplného pocitu zmaru mě vlastně vytrhlo až zjištění, že zatímco my si formě tahačnice o pytle s oblečením, místní puberťáci si fotí nás, legrační postavičky, které jim zinscenovaly zábavné skeče,“ popisuje svoji zkušenost aktivistka Barbora Antonová.

Projekt zvelebování romského tábora ve Svaljansku ale nekončí. Organizátoři výstavy domů pro Marii a její deku se sem v příštím roce na jaře vrátí znovu. „S dalšími dvanácti dobrovolníky, z nichž polovina jsou čeští miliardáři, hodláme holými rukama vybudovat pro místní komunitu sportovní a relaxační centrum. Hřiště chceme postavit před Mariiným domem, tam kde je dnes ohniště a odpady. Bude to dřevěný obdélník, 15 metrů na šířku a 40 metrů na délku. Hřiště bude stát asi 30 000 Kč a dřevo na něj poskytnou správy národního přírodního parku Sinevir. Součástí hřiště bude opicí dráha s prolezačkama, skluzavka, lavička pro dospělé. Projekt bude mít dva téměř vědecké výstupy. Zaprvé nás zajímá, zda si děti budou hrát a dodržovat okolo pořádek a druhý výstup je odpověď na otázku, zda hřiště přes zimu neztopí. Každý náš projekt je sociální prvotina a nikdy nevíme, jak nakonec dopadne; výpravy o svých dalších plánech Radim Kupec.

Byli jsme svědky dobrého zámeru, který nebyl ideálně realizován. Romové ve Svaljanském táboře nejsou hloupí. Děti chodí do školy a někteří se velice dobře učí. Kromě materiální pomoci ve formě použitého oblečení a starých hraček, by měly výpravy z Česka republiky s sebou vozit „know how“, jak Romi rozvinout jako osobnosti a poskytnout jim materiál potřebný pro vzdělání a osobní rozvoj, včetně možnosti dále se vzdělávat na středních a vysokých školách. Vystavba sportovního hřiště by se snad mohla stát prvním kráčkem správným směrem.

text a foto: Sabir Agalarov

PŘÍLOHA III.:

Kontaktní kniha		pracovník:									
		měsíc:									
Datum	Klient (jméno, příjmení, kód)	Čas	1	2	3	4	5	6	7	8	9
			1. Kontakt	Inter- vence	Porad- denství	Rodina	Zprostřed- kování	Jednání v zájmu klienta B/S	Dopro- vod	Tel.	Poznámky
27. 5.	P. Gáborová	7.30 7.35 7.55						/B			Jednání o dopisu Doprovod dětí do školy Jednání s učitelkou o škole v přírodě
	Horváthovi	8.00 8.30									Cesta na městský úřad Jednání s nadřízenou pi Uhlířovou
		9.00 9.15						/B /B			Jednání o konzultaci na MU Jednání na oddělení dávek sociální péče
	P. Bilá, její neteř	9.30 10.00									Cesta do lokality Problémy v zaměstnání
		10.45						/B			Realitní kancelář - jednání o malování v lokalitě
	Daňkovi	11.50 11.55 12.50									Domluva navštěvy úřadu Oběd
	Danielovi	13.00									Jednání o dceři a synovi (studium, zaměstnání)
	Horváthovi	13.40									Platba školy v přírodě, jednorázová podpora
	Vice klientů	14.00									Malování v lokalitě, konflikt mezi rodinami
	Daňkovi	14.20									Vyzvednutí klientů, společná cesta na úřad
	Daňkovi	14.30						/S			Jednání na oddělení dávek sociální péče
		15.40 16.15									Práce v kanceláři - psaní terénního deníku

1. Klient, se kterým se pracovník setkal poprvé

2. Intervence: Krátké jednání s klientem (do 30 minut)
* - napsat okruh problému v poznámkách

3. Poradenství: Práce s klientem na „zakázce“, která je zaznamenána v TD

4. Práce na problému v rodině

6. Jednání v zájmu klienta bez jeho přítomnosti / v přítomnosti klienta kód B/S, vypsát kde

7. Doprovod, asistence

8. Telefon

9. Poznámky

Zápis v kontaktní knize

PŘÍLOHA III.:

Zápis v terénním deníku

Den: 27.5. 2002

- 7.30 - 7.45 Navštívil jsem tři rodiny v lokalitě (Gáborovy, Čorejovy a Žigovy). Děti už mě čekaly před domem, chyběly jen Sandra a Margita Horváthovy, tak jsem se pro ně zastavil a všechny děti odvedl do školy. Paní Gáborová mi na chodbě řekla, abych se u ní zastavil, že jí přišel dopis z městského úřadu a neví, co s ním má dělat.
- 7.55 Učitelka z 3. třídy se už potřetí ptala, jestli pojedou sourozenci Horváthovi na školu v přírodě, že musí do středy uzavřít evidenci. Domluvili jsme se, že se paní Horváthové ještě jednou zeptám a pokud se nerozhodne do úterka, nabídne pí učitelka místo jiným dětem.
- 8.30- 9.30 Jednal jsem se svou nadřízenou paní Uhlířovou o práci na tento týden. V úterý je potřeba být celý den v lokalitě. Ve středu je na desátou domluvená schůzka s p. Bongilajem na úřadu práce. Ve čtvrtek pojedou na okresní soud. V pátek můžu pomoci paní učitelce při odjezdu dětí na letní tábor. Ptal jsem se, jestli můžu přijít s Daňkovými na oddělení dávek sociální péče, šli jsme to osobně domluvit a dohodli jsme se na odpoledne v 15.00 hodin.
- 10.00 V domě 1059 mi paní Bílá představila svoji neteř. Ta má problémy v práci s nadřízeným, který se k ní chová hrubě (uráží ji). Ptaly se mě, jestli jim můžu pomoci. Šli jsme k paní Bílé domů (asi na půl hodiny) já jsem jim poradil několik možností - obrátit se na ředitele, na odborovou organizaci a kdyby ani jedno nepomohlo, tak na soud. Slíbil jsem jí, že jí s tím pomůžu.
- 10.45 Domlouval jsem se s panem Malým z realitní kanceláře, jestli by kancelář stejně jako loni mohla koupit barvy a štětce a klienti by si sami vymalovali chodby. Pan Malý mi přislíbil, že vzhledem k dobré zkušenosti z loňska to letos zopakují.
- 11.50 Domluva s Daňkovými, že pro ně ve 14.15 přijdu, abychom šli společně na úřad. Paní Daňková byla velmi netrpělivá, vysvětlil jsem jí, že dřív to opravdu nejde.
- 13.00 Zastavil jsem se u Danielových. Světlana si po škole ještě nenašla práci, i když to zkoušela na dvou místech. Přemýšlel jsem, kam by se ještě dalo zajít a poradil jí dvě firmy, které vyrábějí oblečení, protože Světlana je vyučená šička. Bavili jsme se i o Lukášovi, kterého rodiče chtějí zapsat do zvláštní školy, protože tam chodí i Marek. Doporučil jsem jim, ať ho raději запиší do normální školy a kdyby mu to tam nešlo, ať ho v pololetí přeřadí.
- 13.40 Byl jsem u Horváthů a ptal se, jestli můžou dát alespoň část peněz na školu v přírodě. Prý nemůžou ani korunu. Řekli mi, že se mám zeptat na jednorázovku. Přislíbil jsem jim to, ale je na to jen jeden den, neví jestli se to stihne vyřídit.
- 14.00 Na chodbě v lokalitě byli Bongilajovi (mladí), Kandračovi, Žigovi a ještě někdo (už si nevzpomínám). Ptali se mě, jestli bude v sobotu to malování. Řekl jsem jim, že to pan Malý přislíbil. Dozvěděl jsem se, že se Josef Bongilaj právě vrátil z vojny. Řešili jsme také včerejší hádku Žigových a Horváthů.
- 15.00 - 15.30 Jednal jsem s Daňkovými na oddělení dávek sociální péče. Paní Daňková se rozčílila na úřednici, tak jsem ji uklidnil a vysvětlil jí, že paní Klimešová má pravdu. Dohodli jsme se, že Daňkovi musí ve středu donést chybějící doklad (nájemní smlouvu).
- 15.30 - 16.15 V kanceláři jsem si psal terénní deník. Během dne jsem měl několik telefonátů (realitní kancelář, městský úřad, dětský domov Veselíčko, probační a mediační služba, pí Pokutová).

Zápis v terénním deníku

PŘÍLOHA III.:

ROZHOVOR 3

Rozhovor začíná volnou formou:

Je to práce v terénu, na základě ústní smlouvy se vypracuje se nějaký plán, k tomu se pak podniknou jednotlivé kroky, vypadá to zcela jednoduše, takže příklad...Př. chce podat žádost o byt, tak mi klientovi připravíme veškeré dokumenty, řekne se, co je k tomu potřeba přiložit, teréňák třeba něco vypíše do těch formulářů, klient to tam podá, řekne se mu co má s tím dál dělat. Otázka splněna, když to teda není bydlení, které hledá akutně, jo, takže, musí tedy dodržovat podmínky té spolupráce, řádné termíny na kterých se domluvíme, jako klienti, většinou u těchto osob se ty termíny zas tak úplně nedodržují, je to teda přesně nastavený, ale není to tak, jako že by třikrát nepřišel a my s ním tu spolupráci ukončili, to není žádné pravidlo...smích...A hlavně tedy co se požaduje ta že poskytne souhlas se zpracováním osobních údajů. A teď se to teda uzavře a když je teda případ nějaký složitější, tak se pak uzavírá písemná smlouva. Takže máme pak většinou na svého klienta kalendář, objednávat si je sem k nám, ten terén, tady je toho tedy trochu má, protože fakt v tom terénu se nevyřeší tolik věcí, v tom terénu je to spíš tak že navazujete důvěru a vztah s tím klientem, můžete si dát s ním kávu, kouříte s ním, povídáte si o všem, a třeba zjistíte, že tam může být ještě nějaký jiný problém, víc je poznáváte v komplexním měřítku.

Co by jste mohla říct k práci terénního sociálního pracovníka? Úvod k nim, důvody volby této práce, proč jste si vybrala tuhle práci...

Takže já jsem šla studovat, sociální poradenství, dá se říct, že jsem k tomu přišla jako slepej k houslím, měla jsem tu praxi, pracovala jsem ve dvou organizacích zároveň, pak se nabídla nějaká dohoda, pak byla druhá dohoda, pak na zkrácený úvazek a pak celý úvazek, tohle to je třetí organizace, ve které pracuji, baví mě to, dá se říct že mě to naplňuje, to pomáhající profese, jsou to lidi jako každý jiný, i když je to občas teda s něma náročnější s některýma, ale není to tak hrozný jako, jak by si člověk představoval. Záleží s kým pracujete samozřejmě, ale nevím no, mám ráda přímou práci s lidmi.

Po návratu z terénu, píšete nějaké zápisky někam, nebo sepisujete nějaké formuláře?

Máme tady kontaktní knihu, kam se píše datum, jméno, co se řešilo, co jsme tam dělali, potom zda ten určitý klient dal souhlas se zpracováním osobních údajů, tady je vždy že dal,

potom máme databázi, do které napíšeme ty intervence, napíšeme tam ten cíl, napíšeme tam tu obtížnou situaci, kdy a s kým jsme tedy co projednávali ten den, je to dobrý ta databáze, že když pak někdo přijde, tak se podívá co jsem s ním dělala, co je naplánovaný, je to praktický

Co znamená terénní sociální práce DROM?

V podstatě jsem to už řekla v úvodu, je to pomáhat lidem v sociální nepříznivé situaci, terénní znamená, že se to odehrává v přirozeném prostředí klienta, kdež to tady v kanceláři je to rozdílné, jinak chodíme dom, na ulici, do ubytoven

Jak by jste charakterizovala klienty DROMU, v čem jsou specifičtí?

Romové, etnická menšina, jsou specifičtí v gramotnosti, inteligenci, jsou omezeni žebříčkem hodnot, je tam znát to neumění se orientovat na úřadech, je tam poznat ta diskriminace na trhu práce, jsou teda jedinci, kteří třeba dělat necudou, ale taky spousta klientů, kteří dělat chtějí a nemají fakt tu možnost a v české republice je hážou všechny do jednoho pytle, je to prostě už takový nějaký podvědomí, ty předsudky jsou, máme je všichni, i sociální pracovníci, vidíte romáka v šalině a řeknete si jede na černo, ale není to, že bych je všechny do jednoho pytle, jsou to prostě už takový nějaký podvědomí v reakce těch lidí. Další specifčnost je v komunikaci rozhodně, když dělám s dospělými tak je to někdy jako s dětmi, řeknu třeba dobrý den a oni kolikrát na mě hned vyhrknou a neřeknou ani dobrý den, kolikrát je musím i usměrňovat, oni neumí moc plánovat do budoucna, ani jeden z nich, oni žijou prostě teď a tady, v té časové lince jak to mají, je to taky tím, že bohužel ve většině mají jen základní vzdělání, to vzdělání není u nich nějak vysoko v žebříčku, každopádně je to i tou diskriminací ve školství, segregace školská je to přičiněním... Hodně křičí někdy, se mnou se baví ale slušně většinou, pokud tu nemluví slušně, tak ho vykážu, řeknu že takhle se nedá pracovat, spíš mu to dám najevo rázněji než je potřeba. Mají prostě problémy jako kdokoliv jiný ze sociálně slabých, tahle služba není jakože jen pro Romy, ale i pro sociálně slabý, Čechy, majoritu, ale je to rozdíl v tom jednání, ale ty problémy jsou všude stejné, samozřejmě majorita má o dost větší šanci najít si bydlení, práci

Jak to funguje s bydlením?

Tak když mají obecní byt a mají dluh na nájemným, tak je to průser docela, záleží kolik tam mají dluhu na nájmu, jak dlouho to neplatili, když se to včas zastihne tak se jim zařídí splátkovým kalendář, ten nájem prostě splácijou. Někdy nemají platnou nájemní

smlouvu, tak třeba městská část to udělá na dobu určitou. Nikdo, ani město nemá zájem na tom, aby vystěhovali rodinu na ulici, prostě rozumně to vyřešit. Ale musí dodržovat to splácení, jinak jdou většinou ven a skončí na ubytovně, i když ubytovny jsou kolikrát dražší než podnájem tak oni na to nedosáhnou, protože jsou to Romáci, že jo. I kdyby třeba měli našetřit na nějakou kauci a měli našetřeno, tak mají třeba pět děcek a ti si to znárodní a tak. A málo ktere majitel by si je dal, v uvozovkách do normální čtvrti, to jako že ne, spíš do vyloučené lokality. Ty ubytovny nejsou přímo romský, ale je tam převážně nejvíc romů. Tam oni dostanou na bydlení dávky. Př. na Markéty Kuncové, kdyby tam přišla hygiena, tak kdyby se tam poslala hygiena, tak to hnedka zavřou. A co se bude dělat město s těma lidma, kam by se ti lidi dali, takže raději ruce pryč. My nezmůžeme nic proti tomu majiteli, co s něma dělá, je to smutný no. Je to byznys dobrej no, dost jako, když si vezmete že za takovou 1+1 na ubytovně třeba 11000 Kč. To platí stát, ale zaplatí třeba jeden pokoj a je jich tam víc, ale je to tam fakt humus jo...

Pokud by jste spatřovala nějaké mezery v nabízených službách, tak mohla by jste popsat nějaká opatření, jak je zlepšit?

Jako mezery v těch pracovníkách, kompetencích, co se týká organizace?

Nebo co by jste třeba udělala jinak, co vám zákon neumožňuje?

Hmm, v těch službách jo, co bych udělala jinak, kdybych mohla. Tak zákon stoosmička, zákon o sociálních službách je v některých věcech jako docela na hlavu postaveném a třeba jde i o to, jak si registrovat sociální službu, takže příklad třeba teď budeme mít inspekci a jde o to, že třeba řešíme to, jestli jsme jakože málo terénní služba í, nebo že to máme registrovaný jako že jsme základní poradenství a řeší se, jestli už se teda nejedná o odborný poradenství registrovaný a vznikají takový konflikty jo.. Co se týče kompetencí mých, tak prostě když něco neví, samozřejmě nemůžu vědět všechno, když je třeba nějaká advokátka špeková.. Tak samozřejmě se radíme, máme poradu každé týden, zjišťujeme informace na různých institucích, úřadech, a když to nespadá do naší služby, není to terénní sociální služba, tak je odkážeme na jiný služby.. Tzn. my tady máme v Dromu asistenci prevenci kriminality, když je něco trestního, tak je posíláme tam, když je něco zdravotního, tak je posíláme za sociálníma zdravotníma, kdo potřebuje naučit na počítači, tak je posíláme do komunitního centra, tam máme lektora.. Jako různě, děcka tady mají nízkopráh.. Když má tento týden vedoucí dovolenou a jsou potřeba nějaký právní služby, tak je odkážeme na jinou organizaci.